

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaratıcı Özgüvenlerinin Kendi Bildirimlerine Göre Niteliksel Olarak İncelenmesi

Şadiye Kömürcü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Okul Öncesi
Eğitim Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2023
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek
Temel Eğitim Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Doç. Dr. Eda Yazgın
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Nihan Koran

2. Doç. Dr. Eda Yazgın

3. Yrd. Doç. Dr. Seçil Besim Ayhan

ÖZ

Günümüz, bilginin hızla yenilendiği, duygu, düşünce ve algıların değişime uğradığı, her alanda çok hızlı değişimlerin yaşandığı, küçük olarak görünen değişimlerin bile büyük değişikliklere yol açtığı karmaşık bir çağdır. Böyle bir çağda, değişimleri yakalayabilmek, adapte olmak, bu doğrultuda birşeyler üretmek ve uygulayabilmek önem kazanmaktadır. 21. Yüzyıldaki hızlı değişimler ister istemez bireylerden beklenen yeterlilikleri de değiştirmektedir. Bu nedenle başta eğitim sistemi olmak üzere diğer birçok sistemlere önemli görevler düşmektedir. Çağdaş eğitim sisteminin en önemli amacı öğrendiğini uygulayabilen, düşünebilen bireyler yetiştirmektir. Yaşadığımız çağda bireylerin gerekli becerileri kazanmaları önemlidir. Eğitim sisteminin temel amaçlarından birisi de öğrencilerde yaratıcı, farklı bakış açılarına sahip, gözlem gücü yüksek, yeniliklere açık, duyarlı ve sorgulayıcı bir anlayış oluşturmak olmalıdır. Bu anlayışın oluşmasında eğitim-öğretim sürecinde öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Öğretmenlerin çocukları yaratıcılığa teşvik edebilmeleri için ilk önce kendilerinin buna sahip olması gerekmektedir. Bu araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcı özgüvenleri kendi bildirimleri doğrultusunda niteliksel açıdan incelenmiştir. Bu araştırmada durum çalışması kullanılmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yürütülmüş bu araştırmada araştırma grubunu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim bakanlığına bağlı Girne bölgesinde yer alan resmi ve özel anaokullarında görev yapmakta olan 30 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemine göre seçilmiştir. Görüşmeler çalışmanın yapılacağı anaokullarında ön ziyaretler yapılarak, öğretmenlerle tanışma, randevulaşma ve gerekli ön bilgilendirmeleri detaylı bir biçimde tanıtılması prosedürü ile başlamıştır. Kayıt altına alınmış görüşmeler daha

sonra analiz edilmiştir. Öğretmenlerin araştırma sonucunda, yaratıcılık kavramına uzak olmadıkları, eğitimde yaratıcılığın önemli bir yere sahip olduğunun farkında oldukları görülmüştür. Öğretmenlerin tamamen geleneksel yöntemlerden uzaklaşıp çağdaş eğitim sistemi ile birlikte yaratıcılığın önemli bir noktaya ulaştığını, etkinliklerde ve sınıf düzeni gibi birçok konuda daha özgün ürünler ortaya çıkardıkları görülmüştür. Öğretmenlerin çocuklarla birlikte iç mekânlarda daha fazla zaman geçirdikleri, dış mekânlarda ise daha az zaman geçirdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin iç mekânlarda daha yaratıcı özgün tasarımlarda bulundukları, dış mekânlara ise gereken özeni göstermedikleri saptanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin birçoğunun okul yönetimi tarafından engellendikleri, malzemelerin yetersizliği, zaman kısıtlaması gibi birçok nedenden dolayı yaratıcılıklarının engellendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Yaratıcı Özgüven, Erken Çocukluk Eğitimi

ABSTRACT

Today is a complex era in which information is being rapidly renewed, feelings, thoughts and perceptions are undergoing changes, there are very rapid changes in all areas, even seemingly small changes lead to big changes. Rapid changes in the 21st century inevitably change the expected competencies in individuals. Therefore, many other systems, especially the education system, have important duties. The most important aim of the modern education system is to raise individuals who can think and apply what they have learned. In the time we live in, it is important for individuals to acquire the necessary skills. One of the main purposes of the education system should be to create an understanding that is creative, has different perspectives, has high observation power, is open to innovations, sensitive and inquisitive. In the formation of this understanding, teachers have a great responsibility in the education process. In order for teachers to raise creative individuals, they must first have these skills and be able to apply them. In this study, the creative self-confidence of preschool teachers was analyzed qualitatively in line with their own reports. The research was carried out with the qualitative research method. Case study was used as the research design. In this study, which was carried out in the Turkish Republic of Northern Cyprus, the research group consisted of 30 pre-school teachers working in public and private kindergartens in the Kyrenia region of the Turkish Republic of Northern Cyprus Ministry of National Education. The study group was selected according to the purposive sampling method. The interviews started with the procedure of meeting with the teachers, making an appointment and introducing the necessary preliminary information in detail, by making preliminary visits to the kindergartens where the study will be conducted.

Recorded interviews were then analyzed. As a result of the research, it was found that teachers are not far from the concept of creativity, they are aware that creativity has an important place in education. It has been seen that teachers have completely moved away from traditional methods and creativity has reached an important point with the modern education system, and they have produced more original products in many subjects such as activities and classroom layout. It has been observed that they spend more time indoors and less time outdoors. In this situation, it was determined that the teachers made more creative original designs in the interior spaces and did not show the necessary attention to the exterior spaces. According to the results of the research, it was seen that most of the teachers were prevented by the school administration, and their creativity was hindered for many reasons such as lack of materials and time constraints.

Keywords: Creativity, Creative Self-Confidence, Early Childhood Education

ITHAF

Aileme...

TEŞEKKÜR

Lisans öğrenciliğim yıllarında bilgi ve deneyimi ile hep ışıık olan, okuduğum bölüme karşı ilgimi hep yüksek tutan, her zaman olumlu ve sempatik tavırlarda bulunan, yolumu aydınlatan, ilham kaynağım Dr. Necla Avcı'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sürecimde her zaman naif ve nezaketli olan, tez süresince gelişmemi, üretmemi sağlayan, desteğini esirgemeyen, daha fazlasını yapabileceğime inanan ve son olarak bu yolda her zaman yanımda olduğunuz ve güvendiğiniz için sayın tez danışmanım; Doç. Dr. Eda Yazgın'a teşekkür ederim.

Yüksek lisansın bana katmış olduğu birbirinde kıymetli arkadaşlarım Uzm. Fatmanur Tongul ve Uzm. Kader Açıan Keskin'e her zaman yanımda oldukları ve değerli bilgilerini benimle paylaştıkları için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
İTHAF	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
KISALTMALAR	xii
TABLO LİSTESİ.....	xiii
GÖRSEL LİSTESİ.....	xiv
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	2
1.3 Araştırmanın Önemi	3
1.4 Problem Cümlesi	3
1.5 Sayıtlar / Varsayımlar.....	4
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
2 KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1 Yaratıcılık Kavramı	5
2.2 Yaratıcılığın Önemi	7
2.3 Yaratıcı Bireylerin Özellikleri	8
2.4 Yaratıcılık Üzerinde Etkili Olan Unsurlar	10
2.4.1 Zekâ.....	10
2.4.2 Yaş	10
2.4.3 Cinsiyet	12
2.4.4 Okul.....	12

2.5 Yaratıcı Eğitim.....	13
2.6 Yaratıcı Öğretmenlerin Özellikleri	13
2.7 Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler	14
2.8 Yaratıcılığı Destekleyen Faktörler.....	14
2.9 Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık.....	15
2.10 Yaratıcı Özguven	15
2.11 İlgili Araştırmalar	16
3 YÖNTEM.....	21
3.1 Araştırmanın Modeli.....	21
3.2 Çalışma Grubu	21
3.3 Veri Toplama Araçları.....	23
3.3.1 Görüşme Formu	23
3.4 Verilerin Toplanması	23
3.5 Görüşme Verilerinin Analizi	24
3.6 Geçerlilik ve Güvenirlik	24
3.7 Araştırmanın Etik Prosedürü	24
4 BULGULAR.....	26
4.1 Katılımcıların Yaratıcılığa Ne Anlam Yükllediğine İlişkin Bulgular	26
4.2 Katılımcıların Kendi Yaratıcı Potansiyelleri Konusundaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular	28
4.3 Öğretmenlerin Yaratıcı Üretimlerine İlişkin Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular	29
4.4 Katılımcıların Öğretmen Yeterlilikleri Açısından Yaratıcılıklarının Engellendiği ve/veya Desteklendiğini Düşündükleri Durumlardan Elde Edilen Bulgular.....	32

4.5 Katılımcıların Yaratıcı Yetkinlik Konularına İlişkin Genel Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular	35
5 TARTIŞMA VE SONUÇ	37
6 ÖNERİLER	43
KAYNAKLAR	45
EKLER	50
Ek 1: Millî Eğitim Bakanlığı İzni	51
Ek 2: DAÜ Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği İzni	52
Ek 3: Katılımcı Onam Bilgi Formu	53
Ek 4: Katılımcı Görüşme Soruları	55
Ek 5: Benzerlik Raporu	57

KISALTMALAR

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcı Öğretmenlerin Demografik Özellikleri	22
Tablo 2: Öğretmenlerin Yaratıcılığın Tanımı Hakkında Genel Görüşleri	26
Tablo 3: Öğretmenlerin Kendi Yaratıcı Potansiyelleri Hakkındaki Görüşleri.....	28
Tablo 4: Öğretmenlerin Kendi Yaratıcı Üretimleri Hakkındaki Görüşleri.....	29
Tablo 5: Öğretmenlerin Yaratıcılığın Geliştirileceği Koşullar ve Ortam Hakkında Görüşleri.....	31
Tablo 6: Yaratıcılığın Engellendiği Durumlar Hakkındaki Genel Görüşler.....	32
Tablo 7: Yaratıcılığın Desteklendiği Durumlar Hakkındaki Genel Görüşler	33
Tablo 8: Öğretmenlerin Yaratıcılığın Gelişmesi ile İlgili Aldıkları Eğitimler Hakkında Genel Görüşler	35
Tablo 9: Öğretmenlerin Son Zamanlar da Yaratıcılık ile İlgili Yaptıkları Okumalar Hakkındaki Görüşleri.....	36

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Yaratıcı Doğa Etkinliği	28
Görsel 2: Materyal/Sanat üretimi	31

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Her insanda var olan bir yaratıcılık potansiyeli vardır. Fakat yaratıcılığın çıkış şekli yada düzeyinde bireysel farklılıklar bulunmaktadır. Çocuklar dünyaya gözlerini açtıkları andan itibaren doğal bir merak duygusu ile çevrelerini gözlemlemeye başlar. Çocukların bu doğal meraklarını keşfedebilmeleri ve 21. yüzyıl becerilerine sahip nitelikli, donanımlı birer birey olabilmeleri için kendilerine yol gösterici, alanında uzman, problemlere çözüm üreten, özgür, olaylara bakış açısı ve hayal gücünü sınırlandırmamış bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Okul öncesi dönemi çocuğun gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle okul öncesi öğretmenlerinin çocukların yaratıcılığını zedelememesi daha çok onlara özgür alanlar yaratması gerekmektedir.

Çocukların özgürce keşfetmelerine ve problemlerle kendilerinin başa çıkmasına fırsat verilmelidir. Sınıf ortamları tasarlanırken yaratıcılıklarını keşfedebilecekleri nitelikte düzenlenmeli ve farklı öğretim yöntemlerinin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Öğretmenler hem model hem de çocukların yaratıcılıklarını destekleyici bireyler olmalıdır. Yaratıcılık ile öğretmenler problem çözme becerisi geliştirir. Yaratıcı özgüven ile birlikte öğretmenler yeni fikirler üretebilmekte ve bunları deneme cesareti bulabilmektedir. 21. yüzyıl öğretmen yetiştirme felsefi sürecinde eğitim, reform, yenileştirme ve geliştirme gibi bir çok

alandanda öğretmenlere mutlaka yer verildiği görölmektedir (Schreglman ve Kazancı, 2016).

Öğretmenler 21. yy becerileri ile artık başka birileri tarafından planlanan içerikleri ve yöntemleri uygulayan değil daha çok kendi etkinliklerini kendi materyallerini üreten, tasarlayan bireyler olmaya başlamışlardır. Yaratıcı potansiyele sahip öğretmenler çağın gereksiniminin farkında olan kendini bu duruma hazırlayan, değişmekten ve gelişmekten korkmayan, yeniliklere ayak uyduran bireyler olmaktadır (Güven ve Yılmaz, 2019). Yaratıcı özgüvene ulaşmanın ön koşullarından biri girişimcilik becerileri ile kabiliyetin değiştirilemez olmadığı inancıdır (Üstündağ 2020).

Çoğu insan istediği bir davranışı sergileme aşamasında bulundukları sırada sırf yargılanmamak için çekingen davranabilmektedir. Çok basit bir boyama çalışmasında bile özgüvensizlik görölebilmektedir. Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde okul öncesi eğitim programları incelendiği zaman yaratıcılığın geliştirilmesi için büyük önem verildiği görölmektedir. Programın amacına uygun ilerlemesi için öğretmenlerin de yaratıcı olması gerekmektedir (KKTC MEB, 2018).

Öğretmenlerin uygulamış olduğu birçok yaratıcı etkinlik ile çocukların estetik duyarlılıkları, yaratıcılıkları ve iletişim becerileri gelişir. Yaratıcı etkinlikler sayesinde çocukların gelişimi desteklenir. Görme, işitme ve dokunma gibi duygulardan yararlanarak duygu ve düşüncelerini geliştirirler (KKTC MEB, 2018). Bütün bunlar, okul öncesi eğitime verilen önemi ve meslekte yaratıcılığın önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Memduhoğlu, Uçar ve Uçar, 2020).

1.2 Araştırmanın Amacı

Toplumda iyi bir gelecek için çocukların içinde yetiştiği eğitim sisteminin de iyi olması gerekmektedir. Bundan dolayı verilecek olan eğitimde düzenli ve sistemli

bir planlama gerektirmektedir. En önemli sorumluluk öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenler topluma rol model olmalıdırlar. Sınıf içerisinde yapmış oldukları etkinliklerde veya kullandıkları yöntem ile çocukların gelişimine katkı sağlamaktadırlar (Haktanır 2011).

Bu yüzden eğitimcilerin, yaratıcı özgüven kavramının farkına varmaları ve bu yolla bunları etkinliklerinde, sınıflarında, dış mekanlarda uygulama becerileri kazanmalarını desteklemek çalışmanın hedefleri arasındadır. Okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcı özgüvenlerine yönelik görüşlerinin saptanması amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Yaratıcı potansiyelimiz hangi yaşta olursak olalım görülmektedir. Çocukların yaratıcılığı ise oyunlarında görülmektedir. Oyun çocukların gelişimine katkı sağlamaktadır. Oyun yolu ile yeteneklerinin farkına varır ve deneyimlerle birlikte yaratıcı potansiyellerini fark ederler (Butler, Gotts ve Quinsenberry, 1975).

Çocukların yaratıcılıklarını ve gelişimlerini desteklemek için öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Hazırladıkları etkinlikler ile yaratıcılığa teşvik etmeli ve çocukların fikirlerine saygı duyulmalıdır. Böylelikle çocukların yaratıcı düşünceleri sağlanabilir. Öğretmenler çocuklara güven verici bir ortam tasarlamalıdır. Güven verici bir ortamda özgür olan bir çocuk fikirlerini rahatça ifade edebilir ve özgün tasarımlar ortaya çıkarabilir. Aynı durum öğretmenler için de geçerlidir. Bir öğretmen ne kadar engellenmezse o kadar özgün ürünler ortaya çıkarır (Karlıdağ, 2018).

1.4 Problem Cümlesi

Kuzey Kıbrıs'ta okul öncesi öğretmenlerin yaratıcı özgüvenleri hakkındaki görüşlerinin ne olduğu bu araştırmanın temel sorusudur.

Alt problemler şunlardır;

1. Okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcı özgüven, yaratıcı yetkinlik ve yaratıcı eylemlilik konularına ilişkin genel görüşleri nelerdir?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin kendi yaratıcı potansiyelleri konusundaki düşünceleri nelerdir?
3. Öğretmen yeterlilikleri açısından yaratıcılıklarının engellendiği ve/veya desteklendiğini düşündükleri durumlar nelerdir?
4. Öğretmenlerin yaratıcı eylem ve üretimleri nelerdir?

1.5 Sayıtlar / Varsayımlar

- Görüşmeler sırasında katılımcılara iletilen sorulara tarafsız ve içten cevap verdikleri,
- Araştırmacı tarafından katılımcı her öğretmene eşit davranışta bulunduğu varsayılmaktadır.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Girne bölgesi ile sınırlandırılmıştır.
- Çalışmaya gönüllü katılmayı kabul eden 30 katılımcı ile sınırlıdır.

Bölüm 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Yaratıcılık Kavramı

Var edebilme becerisi, bireyi bir şey yaratmaya iten varsayımsal yatkınlık ve yaratıcı olma durumu yaratıcılık kavramını ifade etmektedir. Batı dillerinde “creativity” ve “kreativitaet” olarak ifade edilmektedir. Yaratıcılık kavramı Latince “yaratmak, doğurmak ve meydana getirmek” anlamlarına sahip olan “creare” kelimesinden gelmektedir. Bu çerçevede yaratıcılığın oldukça dinamik bir süreç olduğu belirtilmektedir (San, 2021). Yaratıcılığın insane özgü bir beceri olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte yaratıcılık becerisi insanlığın başlangıcından itibaren mevcuttur. Eski zamanlarda yaratıcılık yalnızca güzel sanatlara dair bir kavram olarak kabul edilmiştir (Akman & Abaslı 2017).

Bu kapsamda yaratıcılık kavramı tanrısal güçler veya deha şeklinde açıklanmıştır. Fakat günümüzde sanattaki yaratıcılık ile birlikte bilim ve teknik anlamında da yaratıcılıktan söz edilmektedir. Yaratıcılık kavramı oldukça karmaşık bir süreçtir. Ayrıca yaratıcılık becerisi insanlar tarafından yapılan her çalışmada söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda yaratıcılık becerisinin insanlığın gelişimini her alanda etkileyen bir beceri olduğu ifade edilmektedir (San, 2021).

Düşüncede özgünlük, problemlere karşı duyarlılık ve esneklik yaratıcılık olarak tanımlanmaktadır. Yaratıcılık için ıraksak düşünmenin önemli olduğu da ifade edilmektedir (San, 2021). Yaratıcılığa ilişkin birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Torrance modern yaratıcılığın babası olarak kabul edilmektedir. Yaratıcılık kavramı

Torrance (1965) tarafından eksiklik ve sorunlara karşı duyarlı olması süreci şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu süreç şu hususları kapsamaktadır (Torrance, 1965: 664):

- Zorlukların tespit edilmesi
- Çözüm aranması
- Tahminlerde bulunulması
- Eksikliklere ilişkin hipotezler oluşturulması
- Oluşturulan hipotezlerin test edilmesi
- Oluşturulan hipotezlerin değiştirilmesi
- Oluşturulan hipotezlerin yeniden test edilmesi
- Elde edilen sonuçların iletilmesi

İnsanda bulunan enerji yaratıcılık olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu enerji tecrübe, bilgi, enerji ve dış etkiler aracılığıyla yaratıcı düşünce olarak ortaya çıkmaktadır. Olaylara herkesten farklı bir gözle bakılması, farklı bir yaklaşım benimsenmesi ve düzenin içerisindeki çeşitliliklerin fark edilerek bu farklılıkların ortaya çıkarılması da yaratıcılık olarak kabul edilmektedir (Onur ve Zorlu, 2017).

Hayatın her aşamasında yaratıcılığa rastlanması mümkün olmaktadır. Yaratıcılık kavramı ile ilgilenenler çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu sebeple yaratıcılık kavramına ilişkin betimleme ve tanımlarda farklı bakış açılarına rastlanabilmektedir. Bazı tanımlarda ürün bazılarında süreç ve bazılarında ise kişilik yapısı ön plana çıkmaktadır.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde yaratıcılık kavramına ilişkin tanımlarda ortak olarak çevre unsurunun bulunduğu görülmektedir. Çevresel unsurlar yaratıcılık üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere sahiptir (Keleşoğlu ve Kalaycı, 2017). Ayrıca yaratıcılık kavramına ilişkin yapılmış olan tanımlarda bazı ortak anahtar

kavramlara da rastlanılmaktadır. Bu anahtar kavramlar şu şekilde sıralanabilir (Üstündağ, 2009)

- Özgünlük
- Uygunluk
- Yenilik
- Çeşitlilik
- Yeti

2.2 Yaratıcılığın Önemi

Toplumda her bir bireyin yaratıcı potansiyele sahip olması gerekmektedir (Aynal, 2015). Yaratıcılık becerisine sahip olan bireyler dünyamızın bugünkü haline gelmesini sağlamıştır. Yaratıcılık sayesinde günümüzde çevremizde bulunan ürünler ortaya çıkmıştır. Aksi halde dünyada gelişim olması da mümkün olmazdı (Rowe, 2007). İnsanın sahip olduğu zekâ ve yaratıcılık bilgi toplumunun gelişmesini sağlamaktadır. Bu sebeple her insanın aynı zamanda birey olarak da ön planda olması gerekmektedir.

Merkezi otorite tarafından üretilen makineler veya serbest piyasa ekonomisi ile verimlilik ve üretimin artırılması mümkündür. Ancak bu şekilde özgür düşünce üretilmesi mümkün değildir. Bu nedenle insanların yaratıcılığına ve zekâsına gereksinim duyulmaktadır (Özden, 2008). Bu problemlerin çözümü için çeşitli çözüm yollarına başvurulması gerekmektedir. Farklı ve yeni çözüm yolları da sadece yaratıcılık yeteneği kullanılarak bulunabilmektedir (Yeşilyurt, 2020).

Bilgiye hızlı bir biçimde ulaşılabilmesi, yararlı bilginin hızlı bir şekilde taranabilmesi, taranan bilginin bir değere dönüştürülmesi ve yeni bilginin üretilmesine katkıda bulunan yaratıcılık becerisine sahip olan bireyler bilgi toplumunun temelini oluşturmaktadır (Kanbur ve Özyer, 2016). Yalnızca mevcut olan bilgilerin aktarılması

işlevine sahip olan okulların yerine bilgi üreticisi olan okulların açılması gerekmektedir. Bu şekilde özgür ve yaratıcı düşüncenin ön plana çıkarılması gerekmektedir (Özden, 2008).

Yaratıcı ve eğitimli insanların 21. yüz yılda toplumların başarılı olması için oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Toplumlar tarafından yaratıcı bireylere verilen önem ve toplumların gelişmişlik seviyeleri arasında bağlantı bulunmaktadır (Turaşlı, 2015). Yaratıcılığın her bir bireyde var olduğuna inanılmaktadır. Bu sebeple bireylerin yaratıcılık yeteneğinin geliştirilmesine ilişkin çalışmalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bilhassa aileler ve eğitim kurumlarının yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesi noktasında faaliyetlerde bulunmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bireylerin yaratıcılıkları teşvik edilerek ve bireylere yaratıcı ortamlar sunularak bu sağlanabilmektedir.

2.3 Yaratıcı Bireylerin Özellikleri

Yaratıcı insanlara ilişkin olarak yapılmış araştırmalarda yaratıcı insanların benzer niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Yaratıcı bireylerin konu edildiği bir araştırmada yaratıcılık için belirli oranda zekânın gerekli olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte yaratıcı bireylerin şu özelliklere sahip oldukları da ortaya konulmuştur (Mackinnon, 1962)

- Bağımsız düşünebilme
- Orijinal düşünceler üretebilme
- İçsel ve dışsal dünyaya açık olmak
- Estetik ve teorik ilgi alanlarına sahip olmak

İçsel motivasyona sahip olan, risk alma noktasında çekinceleri olmayan, bağımsız kararlar verebilen, özgüvenli ve sorgulayıcı bireyler yaratıcılığı yüksek bireyler olarak kabul edilmektedir (Barron ve Harrington, 1981: 446). Yaratıcılık

becerisine sahip olan bireyler karşı karşıya kaldıkları engelleri ve belirsizlikleri ortadan kaldırmak için istekli olmaktadır. Buluş ve deney yapma noktasında da yaratıcı bireylerin daha ön planda oldukları ifade edilmektedir (San, 2021). Yaratıcılık becerisine sahip olan bireyler problemlere uygun ve yeni çözümler bulabilmek için şu yeteneklere sahiptir (Rowe, 2007: 47);

- Zihinsel hareketlilik
- Doğru sorular sorarak problemlerin tespit edilmesi yeteneği
- Mevcut bilgiyi aşma yeteneği
- Güçlü içsel motivasyon
- Güçlü içsel tutku
- Başarısızlıktan çekinmemek

Yaratıcı bireylere ilişkin yapılan çalışmalar sonucunda yaratıcı bireylerin şu özelliklere sahip olduğu ortaya koyulmuştur (Sak, 2014);

- Yüksek zekâ
- Yaratıcılığının farkında olmak
- Mantıksal düşünebilme
- Sıra dışı düşünebilme
- Sorgulama
- Bağımsız karar verme
- Meraklılık
- Duyarlılık
- Açık görüşlülük
- Sezgisellik
- Etik değerlere önem vermek
- İçedönüklük

2.4 Yaratıcılık Üzerinde Etkili Olan Unsurlar

Yaratıcılık üzerinde etkili olan birçok unsurun olduğu bilinmektedir. Yaratıcılık kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için bu unsurların yaratıcılık üzerindeki etkilerine bu çalışmada yer verilecektir.

2.4.1 Zekâ

Yaratıcı bireylerin özelliklerine baktığımız zaman bu kişilerin yüksek zekayasahip olmalarının yanında, çok yönlü düşünebilme becerisine sahip oldukları görülmektedir. Yaratıcılık ve zeka kavramının benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır. Bu konu hakkında birçok farklı çalışmalar yapılmıştır. Örneğin zeka ve yaratıcılık arasında kurulması istenilen bağın yapılan geleneksel zeka testlerinde tek yanlı ölçümler sebebiyle tam anlaşılmadığı görülmektedir. Son yıllarda zekanın farklı boyutları üzerine birçok çalışma yapılmaktadır. Sanatsal zeka kuramı üzerine yapılan çalışmalar yaratıcılık ve üzerinde kurulmak istenen bağlantı için öneriler getirmektedir. Yüksek zekâyâ sahip olan bireyler yüksek yaratıcılık becerisine sahip olmayabilmektedir. Bununla birlikte yüksek yaratıcılık becerisine sahip olan bireyler de yüksek zekâyâ sahip olmayabilmektedir (Dereli, 2020: 82-83). Her ne kadar yüksek seviyede yaratıcılık becerisine ve zekâyâ sahip olan bireyler belirlense de bu duruma ilişkin herhangi bir genelleme yapılması söz konusu olmamaktadır (San, 2021).

2.4.2 Yaş

Hayal gücü ile yaratıcılık arasında yoğun bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Çocukların sınırsız hayal gücüne sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocukluk döneminde bireylerin yaratıcılıklarına ilişkin becerileri ön plandadır. Bireyin yaşı ilerledikçe deneyim elde etmektedir. Bu şekilde bireyin yaratıcılık becerisinin de artması beklenmektedir. Bu durum sadece birbirine yakın olan yaş aralıkları için geçerli olmaktadır. Bireyin yaşı ilerledikçe yeterli seviyede yaratıcılık eğitimi almamış

olan bireylerin yaratıcılıklarında azalma görülmektedir. Bireylerin yaratıcılık becerisini engelleyen ve sınırlandıran kanun, yönetmelik ve sınırlılıkların da arttığı görülmektedir (Dobbins, 2009).

Bu sınırlandırmalardan çocuklar, yaşlı ve olgunlara kıyasla daha fazla etkilenmektedir (Pehlivan, 2019). Çocukların yaratıcılığın ilk yıllarda yüksek olduğu görülmektedir. Fakat bu düşüş aile, çevre okul tarafından sağlanacak olan destek ile önlenebilmektedir. Yaş ve yaratıcılık arasındaki ilişkinin belirlenmesine ilişkin olarak gerçekleştirilen çalışmaların büyük bir kısmında yaratıcılığın tohumunun genellikle çocukluk döneminde atıldığı ve ürünün ise 30-40 yaş aralığında alındığı belirtilmektedir. Çünkü 30-40 yaş aralığı bireysel yaratıcılığın en yüksek olduğu dönem olarak kabul edilmektedir (Onur ve Zorlu, 2017).

Yaratıcılık kavramının yetişkin insanların sahip olduğu bir özellik olduğu ifade edilmektedir. Yetişkin bireyler yaratıcı ve üretken olarak kabul edilmektedir. Yaratıcı bireylerin orta yaş döneminde en iyi ürünlerini ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Bununla birlikte yaratıcılık konusunda kesin bir yaş sınırının tespit edilmesi de mümkün olmamaktadır (Akman ve Abaslı, 2017).

Yaratıcılıkta devamlılığın mümkün olduğu da ifade edilmektedir. Yaratıcı faaliyetler aracılığıyla yaratıcılığın geliştirilmesi mümkün olmaktadır. Yaşı ilerleyen ancak yaratıcı faaliyetlerini buna rağmen sürdüren insanlara rastlanabilmektedir. Bu durum yaşın ilerlemesinin yaratıcılık üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu düşüncesini yanlışlamaktadır (Rowe, 2007). Yaratıcılıkta üretkenlik seviyesinin mesleki yaş ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda yaratıcı üretkenlik için bireyin biyolojik yaşı yerine aktif olarak mesleklerine ilişkin faaliyetlerini sürdürdükleri yıl önem arz etmektedir (Sak, 2014: 91).

2.4.3 Cinsiyet

Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda ün kazanmış kadın bilim insanı, mucit, sanatkâr, şair ve yazar sayısının erkeklere kıyasla oldukça düşük olduğu görülmektedir. Toplumlar tarafından kadınlara verilen değerin azlığı bu durumun sebebi olarak gösterilmektedir. Bu kapsamda kadınlar tarafından üstlenilen sorumlulukların onları sınırlandığı ifade edilmektedir (Akman ve Abaslı, 2017).

Toplum tarafından kadına yüklenen rol kadın tarafından yerine getirilirken yaratıcılığı bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bununla birlikte toplumun cinsiyet rollerine ilişkin aşırı vurgu yapması ve hatalı tutumlara sahip olması da yaratıcılık üzerinde olumsuz etkilere sahip olmaktadır (Keleşoğlu ve Kalaycı, 2017). Cinsiyetin etkisinin büyük ölçüde kültürel değişkenlere yani cinsiyete yüklenen rol ve anlama bağımlı olduğu da belirtilmektedir (Pehlivan, 2019).

2.4.4 Okul

Çevrenin yaratıcılığın ortaya çıkması ve gelişmesi üzerinde oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Okul çağına gelen her çocuk okul ortamında zamanının büyük bir kısmını geçirmektedir. Bu sebeple okulda yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesinin mümkün olması gerekmektedir. Okul ortamının bu duruma göre tasarlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Okul ortamında yaratıcılığın gelişimi üzerinde olumsuz etkilere sahip olan durumlar şu şekilde sıralanabilir (Çeliköz, 2017).

- Bireysel farklılıkların göz ardı edilmesi
- Her çocuğun aynı öğrenme programı ile öğrenmeye zorlanması
- Sınıf ortamlarının kalabalık olması
- Programların yoğunluğu
- Ezbere dayalı eğitim sisteminin benimsenmesi
- Kuralların katı olması

- Sınavlar

Okullardaki fiziksel şartlar da yaratıcılığın desteklenmesi noktasında büyük önem arz etmektedir. Yeterli seviyede ışık alan, havalandırılmış ve temiz ortamlarda kişilerin güven duyguları uyanmaktadır. Bu durum da yaratıcı becerilere sahip olan bireylerin yetiştirilmesini sağlamaktadır. Öğrencilerin girişim ve bağımsızlık özellikleri, merakları ve soru sormalarının özendirildiği kurumsal bir yapının okul ortamında hâkim olması gerekmektedir. Bu kapsamda yaratıcılığın sadece güven ortamında gelişebileceği ifade edilmektedir (Kurnaz, 2011).

2.5 Yaratıcı Eğitim

Ramazan'a (2003)'e göre yaratıcılık ile eğitim arasında güzel bir bağ bulunmaktadır. Eğitimde yaratıcılığın en büyük engellerinden birisi geleneksel, öğretmen merkezli bir yöntem kullanmaktır. Geleneksel eğitim yöntemi yeri daha çağdaş bir eğitim sistemi seçilmelidir (Kuvanç, 2008). Güteryüz'e göre (2001) programın kısıtlandırılması yaratıcılığı ürünlerin ortaya çıkmasını engellemektedir.

2.6 Yaratıcı Öğretmenlerin Özellikleri

Yaratıcı öğretmenlerin özelliklerine baktığımızda çözüm üreten, yenilikçi, özgün, sınır tanımayan, çocukların beklentilerine cevapsız kalmayan gibi özellikleri görmekteyiz. Yaratıcı öğretmenler çocukların merakını güdüleyen, ilgi çekici ortamlar tasarlamaktadır. Bu tarz merak uyandıran etkinliklerle yaratıcı düşünmeye teşvik etmektedirler. Yaratıcı öğretmenler materyal kullanımında basit ve işlevsel materyaller yerine daha çok tasarımı özgün olan ürünleri kullanmaktadır. Sadece sınıflarında bulunan materyalleri değil doğadan, geri dönüşümden almış olduğu materyalleride yaratıcı bir biçimde değerlendirmektedirler. Böylelikle sınıf ortamını daha eğlenceli hale getirmektedirler. Yaratıcı öğretmenler çocuklarla iyi iletişim kurabilen, onları anlayan ve cesaretlendiren kişilerdir. Özellikle sınıf içerisinde sadece

dört duvar arasına yapılan etkinlikleri değil daha çok farklı öğrenme ortamları tasarlamaya çalışmaktadır (Kranyik & Bartlett, 1965). Her bir çocuk biricik olarak kabul edilmektedir. Öğretmenler çocuklara karşı iyi bir model olurken aynı zamanda onları yaratıcıla teşvik etmektedir.

2.7 Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler

Yaratıcılık pek çok durum engellenmektedir. Yaratıcılığın geliştirilmesi engeller ortadan kaldırılmalıdır (Dursun ve Ünüvar, 2011). Bunun içinde destekleyici bir ortam yaratılmalıdır. Toplum olarak destekleyici çevreler düzenlenmelidir. Özellikler kültür ve gelenekler yaratıcılığın önündeki enbüyük engellerdir (Fox ve Schirmacher, 2012). Yetişkinlerin yaptığı en büyük engellerden birisi çocuklarını dinlememektir. Onların hayal kurmasına, oyunlarını tasarlamalarına ve yeni birşey keşfetmelerine engel olmaktadır (Üstündağ, 2020). Farkında olmadan çocukların küçük yaşlarda yaratıcılığı engellenmektedir. En basitle bir boyama kitabında bile çocukların nereyi nasıl doldurması gerektiği gösterilmektedir. Bunun yerine çocukların fikirleri sorulmalı, iletişim halinde olunmalı ve hayal güçlerine saygı duyulmalıdır (Zeytun, 2010).

Diğer engellerden birisi ise eğitim sistemidir. Eğitimde verilen ağır ödevler, sınav stresi gibi birçok faktör yaratıcılığı engellemektedir. Çocuklar çevrelerini tanımak isterler. Çevrelerini tanıyarak gelişmek isterler. Çevrelerini keşfetmeleri ve dünyayı fark etmeleri sağlanmalıdır.

2.8 Yaratıcılığı Destekleyen Faktörler

Yaratıcılığın desteklenmesinde öğretmenler ve ailelere büyük görev düşmektedir. Az ya da çok hemen herkes yaratıcı düşünme becerisine sahiptirler. Yaratıcı düşünme becerileri eğitim yolu ile geliştirilebilir (Yıldırım, 2006).

Yaratıcılığı destekleyecek durumlar şu şekilde sıralanabilir:

- Yapararak yaşayarak öğrenmelerini desteklemek,
- Bilgi edinmelerini desteklemek,
- Esnek düşünebilmeyi teşvik etmek,
- Her çocuğun biricik olduğunun farkında olmak,
- Özgür rahat hissedebilecekleri ortamlar tasarlamak,
- Çeşitli materyal desteği sağlayabilmek

Özetle, yaratıcılığı açığa çıkarabilmemiz için hem ev ortamının hem de okul ortamının destekleyici bir biçimde tasarlanmış olması gerekmektedir. Böylelikle özgün fikirlerin güvenli ortam sağlandığında daha rahat bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir.

2.9 Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık

Okul öncesi dönem yaratıcılığın altın çağıdır. Okul öncesi dönemde uygun koşullar sağlanırsa yaratıcı potansiyel en üst seviyede görülecektir. Öğretmenler yaratıcı düşünmeye fırsat tanıyıcı etkinlik ve ortamlar tasarlamalıdır. Geleceğe yön verecek nesilleri yetiştirmede okul öncesi öğretmenlerin önemi büyüktür. Gökalp (2018), yaratıcı düşünmeyi gerçekçi ürünlerin ortaya konması şeklinde açıklamıştır.

2.10 Yaratıcı Özgüven

Yaratıcı özgüven, yaratıcı olabileceğimize ve çevremizde değişim yaratma kabiliyetine sahip olduğumuza inanmak demektir. Yaratıcı özgüven için “inovasyon becerilerinin değiştirilemez olmadığı” inancına sahip olmak gerekir. Yaratıcılık, köklü bir tutkudan gelir ve farklı davranmaya, farklı düşünmeye, bir şeyler denemeye, hata yapmaya ve inovasyonun potansiyelini ve olasılığını hem mikro hem de makro düzeyde görmeye duyulan istekliliktir. Yaratıcı olmak ayrıca risk alma kabiliyeti anlamına gelir ve bazı durumlarda normal veya kabul görmüş referans çerçevelerinin dışında durmayı gerektirir. Yaratıcı insanlar sınırları zorlar; yeni görme, yorumlama,

anlama ve sorgulama yöntemleri ararlar. Yaratıcılık dünyayı ve kendimizi değiştirme eylemidir. Birlikte çalışan insanların bireysel veya grup olarak yeni, sıra dışı ve uygun fikirler üretmeleridir. Yeni fikirlerle hizmetlere veya iş yapma süreçlerine kapı açmaktadır; sadece yeni kavram ve yaklaşımların özümzenmesini değil aynı zamanda bunların geliştirilmesini sağlamak için sistemli çaba göstermektir (Balay, 2010).

2.11 İlgili Araştırmalar

Yaratıcılık, 21.yüzyılın en üst düzey becerileri arasındadır. Yaratıcılık, literatürde çok çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilerek araştırılmış bir konudur. İlgili araştırmalarda bölümünde aşağıdaki çalışmalara yer verilmiştir.

Ersükmen (2010) araştırmasında fen dersini gösteren öğretmenlerin yaratıcılık kavramına ilişkin yapmış oldukları etkinlikler hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 30 öğretmeninden oluşmaktadır. 30 katılımcı öğretmenlerden 15'i sınıf öğretmeni, 15'i fen dersi öğretmenleridir. Veri analiz olarak görüşme formları kullanılmıştır. Çalışma sonunda, yaratıcılık kavramına uzak olmadıklarını, hazırladıkları etkinliklerde kullanmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Aslan ve Cansever'in (2009) araştırmasında ise, eğitimde yaratıcılığı kullanırken tutumlarının nasıl olduğunu araştırmıştır. Araştırma, İzmir ilinin Menderes ilçesinde yapılmıştır. Çalışma 7 öğretmen ile gerçekteşirilitir. Öğretmenlere açık uçlu 7 adet soru sorulmuş ve öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Yapılan görüşmeler sonunda, katılımcıların ortak görüşü yaratıcılığın her alanda önemli bir yere sahip olduğu, derslerinde yaratıcı etkinlikler yapmaya özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Yönetici, veli ve sistemden kaynaklı engellemelerin olduğunu vurgulamışlardır.

Zeytun (2010) yaptığı araştırmada, araştırmanın örneklemini 232 okul öncesi öğretmeni oluştırmaktadır. Öğretmen adaylarının yaratıcılık seviyeleri ve problemlele başa çıkabilme düzeyleri araştırılmıştır. Veri toplama tekniği olarak ise yaratıcılık

açısından bireyin kendini değerlendirmesi ölçeği, problem çözme envanteri ve kişisel bilgi formu uygulanmıştır. 1. sınıf öğrencilerin okula yeni başladıkları için uyum süreci olduğundan dolayı geri planda kaldıkları, fikirlerini rahatça söyleyemedikleri görülmüştür. Fakat 2. Sınıf öğrencilerin daha çok motivasyona sahip oldukları görülmüş ve kendilerini daha yaratıcı bireyler olduklarını ifade etmişlerdir.

Kesicioğlu (2014) araştırmasında ise okul öncesi öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme becerilerini ve öğretmenlik mesleğine karşı tutumu araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının mesleklerine tutumu ile yaratıcı düşünme becerileri arasında anlamlılık olduğu görülmüştür.

Günel (2006), yaptığı çalışmada, örneklemi Pamukkale Üniversitesinde sınıf öğretmenliği bölümü okuyan birinci ve ikinci sınıf 109 bireyden oluşmaktadır. Veriler “Ne kadar yaratıcısın?” ölçeği kullanılarak uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda yaratıcılık düzeylerine bakıldığı zaman kız öğrencilerin yaratıcılık düzeylerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarında öğretmen adaylarının eğitim hayatlarında yaratıcılıklarında farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Tok (2015) yaptığı çalışmada, okul öncesi öğretmen adaylarının yaratıcılık kavramı incelemiştir. Araştırmanın örneklemini okul öncesi öğretmenliği okuyan 2.sınıf öğrencilerinden 130 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma Pamukkale Üniversite Eğitim fakültesinde yapılmıştır. Sonuçlara bakıldığında adayların kendilerine has, özgür ve özgün ürün ürettikleri görülmektedir. Bu metaforlara bakıldığı zaman öğrenciler genellikle yaratıcılığın farklı düşünme, özgür düşünme, gelişime açık, kendine has gibi kavramları ifade eden metaforları ifade etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda yaratıcı düşünmeye yönelik etkinliklerin artırılmasının gerektiği vurgulanmış. Yapılan yaratıcı etkinliklerin gelişimlerine katkısının önemli olduğu vurgusu yapılmıştır.

Aktaş'ın (2016) araştırmasında, lisede matematik dersini veren öğretmenlerin yaratıcılık kavramına ilişkin görüşleri. Çalışmada, 7 matematik öğretmeni ile görüşülmüştür. Öğretmenler yaratıcı çocuğu tanımlarken bağlantı kurabilen problem çözücü, farklı, çözüm üreticisi, bolca soru soran çocuklar olarak ifade edilmiştir. Araştırmanın bulgularında katılımcılardan birinin derslerinde yaratıcılık ile ilgili etkinlik yapmadığı görülmüştür. İki öğretmen arada sırada fırsat bulup bu tarz etkinlikler yaptığını belirtmiştir. Diğer öğretmenler ise etkinliklerinde yaratıcılığı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler yaratıcılıkla ilgili planlama yaparken engellerle karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Eğitim sistemi, standart testlerin yapılması, müfredatın ağır olması, okulda bulunan kitaplarının yetersizliği, zamanın kısıtlı olması, fiziki yetersizlikler, konuların çok fazla olması, sınavın getirdiği stress, öğretmenlerin geleneksel yöntemi kullanıyor olmaları gibi maddelere vurgu yapılmıştır.

Dobbins (2009) çalışmasında, öğrencilerin yaratıcılığını geliştirmek amaçlanmıştır. Örneklemi 10 öğretmen oluşturmaktadır. Sistemde öğrencilerin kendi yaratıcı potansiyellerinin farkına varmaları ve geliştirmeleri için öğretmenlerin kullanmış olduğu öğretim stratejileri incelenmiştir. Öğretmenlerinden, yaratıcı bir öğretmen nasıl özelliklere sahip olmalıdır, yaratıcı eğitim ortamı nasıl tasarlanmalıdır gibi sorulara cevap aranmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerde yaratıcı potansiyellerinin farkına vardıkları görülmektedir. Fakat dersin ulaşması belirli bir hedefe ulaşma zorunluluğu, zamanın kısıtlı olması gibi nedenler yaratıcı etkinliklerin ders içerisinden yapılmasını engellendiği belirtilmiştir.

Zhou, Shen, Wang, Neber ve Johji (2013) araştırmasında, üç ayrı ülkeyi ele almıştır. Bu ülkeler Almanya, Çin ve Japonya'dır. Almanlara göre yaratıcılığın daha çok uygulamalı kısımlarda sergileneceğini, matematik gibi sayısal derslerde daha az

görülebceğini ifade etmişlerdir. Çinli öğretmenler ise edebiyat derslerinde daha az görülebceğini ifade etmişlerdir. Yaratıcılığı desteklemek için özgür alanların yaratılması, motivasyonunda yüksek olması gerekmektedir. Japonlara göre ise yaratıcılığın geliştirilmesinin zor olduğu belirtilmiştir. Üç ülkede de yaratıcılık için ortak söylenen özellikler arasında en çok yeniliğe, özgünlüğü vurgu yapılmıştır.

Cheung (2013) araştırmasında, örneklemini 563 okul öncesiöğretmeni öğretmeni oluşturmaktadır. Bu çalışmada erken çocukluk dönemi öğretmenlerinin yaratıcılık hakkındaki fikirleri incelenmiştir. Öğretmenler yaratıcılığı tanımlarken yeni fikirler, problem çözme, özgür düşünme, yenilikçi tasarımlar gibi çoklu boyut olduğundan bahsetmişlerdir. Öğretmenler yaratıcılığın önemli kavramlarından bahsederken özellikle merak etme, hayal gücü, geniş bakış açısı gibi özelliklerine vurgu yapmışlardır.

Cheung (2013), yaptığı çalışmada ise, anaokullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin yaratıcılık kavramına ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini okul yöneticileri ve okulöncesi öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma 564 katılımcı öğretmen ve yöneticilerle gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, lisans eğitimi alan okul öncesi öğretmenler ile lisans eğitimi almayan okul öncesi öğretmenler arasında yaratıcılık üzerine olan düşüncelerinin birbirine benzer olduğu görülmüştür. Fakat lisans eğitimi almayan öğretmenlerin, eğitimde yaratıcı etkinliklere yer verdiklerini, yaratıcılığı önem verdiklerini belirtmelerde “öğretmen merkezli eğitime” daha fazla eğilimli oldukları görülmektedir. Lisans eğitimi alan öğretmenler ise yaratıcılığı her alanda aktif kullanmaya özen gösterdikleri görülmüştür.

Hondzel (2013) araştırmasında ilköğretim öğretmenlerinin yaratıcılık hakkındaki algılarının ne düzeyde olduğunu incelemiştir. Daha sonra çalışmada öğrencilerinin

yaratıcılıklarını teşvik etme yollarının neler olduğu ve yaratıcılığı etkileyen ekolojik sistemin neler olduğu araştırılmıştır. Katılımcıların, çocuklar için önemli bir rol model olduklarını ve yaratıcılığa teşvik konusunda rollerinin önemli olduğu görülmektedir. Öğretmenler yaratıcılığı destekleyici sınıf içi etkinlikler düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına baktığımızda algı, geçmiş deneyimler, tercih edilen öğretim yöntemi, beklentilerden bireyin yaratıcılığının etkilendiği görülmektedir. Öğretmenler yaratıcılığın müzik, sanat ve drama ile ilişkili olduğu belirtmektedirler. Araştırmanın bulgularında katılımcıların yaratıcılığı para, materyal ve zaman kısıtlamasından dolayı engellendiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin, çocukların yaratıcılıklarını destekleme konusunda kullandıkları yöntemler ile geniş bir yelpazeye sahip oldukları görülmüştür.

Sonuç olarak alanyazında hem yerli hem yabancı kaynaklarda yaratıcı ortamların tasarlanmasının önemli olduğuna, öğretmenlerin yaratıcılık kavramına uzak olmadıklarına, yaratıcılığın eğitimde çok değerli bir yeri olduğuna, yaratıcılığın sergilendiği etkinlikler de hem öğretmen hem çocuk açısından gelişime daha çok katkı sağladığına, bazı durumlar da sistem ve okul yönetimi tarafından engellendiklerini, yaratıcı potansiyele sahip olduklarını ancak zaman kısıtlaması ve belirlenen çizelgeye göre ilerlemenin zorunluluğu nedeni ile yaratıcı etkinliklere çok fazla zaman ayıramadıklarına dair bu araştırmanın sonuçları ile benzerlikler gösteren araştırmalar bulunmaktadır.

Bölüm 3

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemi ile yürütülen bu açışmada veri toplama, veri analizi ve verilerin yorumlanması nitel araştırma yöntem ve teknikleri ile yürütölmüştür. Bununla beraber bu gibi durumların, sosyal açıdan ve saf haliyle araştırılmasında etkili olduğu içerik araştırması, değışik prensipleri bir arada tutan evrensel bir görüşe sahiptir. İnsanoğlu ve toplum hareketlerinin kaynağına inerek anlam kazanmaya çalışmaya niteliksel araştırma denir. İçerik araştırmaları, vaka veya gidişatları toplumsal olarak aydınlatmaya çalışır. (Aydın, 2018).

Bu araştırmada, öğretmenleri merkeze alması, yönlendirilmeye tabi olmayan, öğretmenlerin kendi davranışlarını kendilerinin belirlemeleri hedefi taşıyan, öğretmenlerin kendilerini desteklenmiş ve önemli hissetmeleri ve sınıflarda somut ve pratik fikirler uygulamalarını teşvik edici çıktıları hedeflemesi gibi özellikleri nedeniyle niteliksel yöntem tercih edilmiştir. Araştırma deseni olarak durum çalışması kullanılmıştır.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırma 30 okul öncesi öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum çalışması kullanılmıştır. Amaçlı örneklem yöntemiyle araştırmaya hız kazandırmayı ve araştırmacının çalışma koşulları nedeniyle ulaşılabilirlik

açısından daha pratik olacağı düşünüldüğü için böyle bir yöntem tercih edilmiştir.

Demokratif bilgiler tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Katılımcı Öğretmen	Yaş	Eğitim durumu	Cinsiyet	Meslekteki çalışma yılı
K1	29	Lisans	Kadın	5
K2	35	Lisans	Kadın	15
K3	32	Lisans	Kadın	11
K4	24	Lisans	Kadın	2
K5	28	Lisans	Kadın	5
K6	35	Lisans	Kadın	10
K7	35	Yüksek Lisans	Kadın	9
K8	28	Lisans	Kadın	4
K9	35	Lisans	Kadın	11
K10	35	Lisans	Kadın	10
K11	34	Lisans	Kadın	13
K12	30	Yüksek Lisans	Erkek	5
K13	32	Lisans	Erkek	10
K14	30	Lisans	Kadın	6
K15	29	Lisans	Kadın	5
K16	26	Lisans	Kadın	3
K17	33	Lisans	Kadın	9
K18	30	Lisans	Kadın	15
K19	24	Lisans	Kadın	2
K20	25	Lisans	Kadın	3
K21	28	Lisans	Kadın	5
K22	33	Lisans	Kadın	13
K23	25	Lisans	Kadın	2
K24	28	Lisans	Kadın	5
K25	29	Lisans	Kadın	15
K26	32	Lisans	Kadın	18
K27	30	Lisans	Kadın	6
K28	25	Lisans	Kadın	2
K29	28	Lisans	Kadın	5
K30	24	Lisans	Kadın	2

Tablo 1’de katılımcı öğretmenlerin demografik özellikleri yer almaktadır. Katılımcı öğretmenlerin 28’si kadın, 2’si ise erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Öğretmenlerin yaş ortalaması 29.7’dir. Eğitim durumlarına bakıldığında, 28 öğretmenin lisans mezunu, 2 öğretmenin ise yüksek lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin meslekte görev yapmakta oldukları süreler

incelendiğinde mesleğe yeni başlamış öğretmenler ve yıllardır meslek içerisinde görev yapmakta olan öğretmenler olduğu, greve yıllarının 2 yıl ile 18 yıl arasında değişim gösterdiği görülmektedir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Çalışmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.3.1 Görüşme Formu

Bu çalışmada katılımcılarla görüşmek üzere araştırmacının oluşturduğu görüşme formu alan uzmanı üç öğretim üyesinin değerlendirmesi sonucunda son halini almıştır. Görüşme soruları 8 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır (Ek: 4). 30 okul öncesi öğretmeni ile yapılan görüşmeler katılımcıların gönüllülük esasına bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir.

3.4 Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması için araştırmacı ilk olarak anaokullarına ön ziyaretler yaparak, öğretmenlerle tanışma, randevulaşma ve gerekli ön bilgilendirmeleri detaylı bir biçimde tanıtması prosedürü ile başlamıştır. Araştırmanın verilerinin toplanması, 26 Nisan- 17 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Katılımcı öğretmenlerden “Bilgilendirilmiş Onam Formu” ile onayları alındıktan sonra görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunda 8 adet açık uçlu sorular bulunmaktadır. Katılımcılarla görüşme süresi ortalama 20-25 dakika olmuştur. 8 adet sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşmeler sırasında öğretmenlerden ses kayıtları için izin alınmıştır. Nisan ve Haziran ayları içerisinde yapılan 30 adet görüşme toplam 254 dakika sürmüştür. Görüşmelerde katılımcı öğretmenlerin sorulara iyi yanıt verebilmeleri için rahat ortamlar oluşturulmuştur. Bu görüşmelerde katılımcılarla ortalama görüşme süresi 12-13 dakika sürmüştür. Görüşmeler tamamlandıktan sonra,

kaydedilen görüşmeler araştırmacı tarafından deşifre edilerek word formatında yazıya aktarılmıştır. Görüşmelerden elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır.

3.5 Görüşme Verilerinin Analizi

Araştırmada, veri analizi olarak içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizinin seçilme nedeni verilerin daha sistemli şekilde kaydedilmesini sağlamaktır. Ses kayıt cihazına kaydedilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme kayıtları

Microsoft Word ile yazıya aktarılmıştır. Deşifreleri word programında dokümanite edilen kayıtlar, araştırmacı ve tez yöneticisi tarafından eş zamanlı olarak birkaç kez okunduktan sonra, deşifrelere kodlama, kod listeleri oluşturma, kategorileştirme ve temalara ayırma aşamaları uygulanarak içerik analizi yapılmıştır.

3.6 Geçerlilik ve Güvenirlilik

Araştırmanın güvenirliliğini hesaplamak için araştırmacı ve tez yöneticisi ile paralel kodlama yapılmıştır. Kodlanmış veriler Miles ve Huberman'ın (1994) güvenirliği hesaplamak için belirlemiş oldukları (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) / Görüş Birliği = Güvenirlik formülü uygulanarak güvenirlik çalışması uygulanmıştır. Formülün uygulanması neticesinde çalışmanın güvenirliği %83 bulunmuştur. Araştırmanın geçerliliğini, güvenirliliğini arttırmak amacıyla alanında uzman bir kişi ile de paralel kodlama yapılmıştır. Sonucunda güvenirlik %81 çıkmıştır. Bu formülde %70 ve üzeri olan sonuçlar güvenirliği arttırmaktadır. Elde edilmiş sonuçlarda araştırmanın güvenilir olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

3.7 Araştırmanın Etik Prosedürü

Bu çalışmanın etik açıdan güvenirliğinin aşılanabilmesi için gereken izinler öncelikli olarak Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Dairesinden alınmıştır (Ek 1). Çalışmanın gerçekleşeceği anaokullarında bulunan yöneticilerden gereken izinler alınmıştır. Araştırmacı tarafından görüşme formları hazırlanmıştır. Görüşme formları

hazırlandıktan sonra son düzenlemeler için alanında uzman üç öğretim görevlisine e-posta yolu ile gönderilmiş ve değerlendirilmeleri istenmiştir. Gerekli düzenltmeler ile görüşme formunun son şekli verilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı onayı aldıktan sonra Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu yönetmeliği gereği, araştırma etik izni (Ek 2) alınmıştır. Gerekli onaylar alınmıştır. Katılımcı öğretmenler ile araştırmacı görüşmeler yapılmıştır. Görüşme öncesi katılımcı öğretmenlere bilgilendirilmiş onam formu dağıtılmıştır (Ek 3). Verilen formüle gereken onaylar sağlanmıştır. Çalışmaya toplamda 30 öğretmen katılmıştır. Katılımcılarla güvenli ve rahat ortamlarda görüşmeler yapılmış, istedikleri zaman ayrılacaklarını, verilerin gizli kalacağını, çalışmanın herhangi bir aşamasında ayrıldıkları zaman verilerin yok edileceği bilgisi verilmiştir. Araştırma sırasında katılımcıların gizlilik haklarını ihlal etmemek için katılımcı öğretmenlere K1, K2, K3... şeklinde kod isimleri verilmiştir.

Bölüm 4

BULGULAR

Bu kısımda, katılımcıların görüşmes orularına vermiş oldukları cevapların analizler almaktadır. 26 Nisan-17 Haziran 2022 tarihleri arasında öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizlerine dayalı sonuçlar bu bölümde ele alınmıştır. Öncelikle görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bu görüşmelerden elde edilmiş olan cevaplardeşifre edilmiştir. Deşifreleri word programında belgelenen kayıtlar, araştırmacı ve tez yöneticisi tarafından eş zamanlı olarak birkaç kez okunduktan sonra, deşifrelere kodlama, kod listeleri oluşturma, kategorileştirme ve temalara ayırma aşamaları uygulanarak içerik analizi yapılmıştır. Görüşme sorularından elde edilen verilere uygulanmış olan içerik analizi sonucunda 8 temel kategori belirlenmiştir. 30 katılımcıya K1, K2, K3... şeklinde kod isimleri kullanılmıştır.

4.1 Katılımcıların Yaratıcılığa Ne Anlam Yüklediğine İlişkin Bulgular

Tablo 2: Öğretmenlerin Yaratıcılığın Tanımı Hakkında Genel Görüşleri

Kategori 2	Öğretmenlere Göre Yaratıcılığın Tanımı	N
Tema 1	Hayal Gücü	12
Tema 2	Özgür Düşünce	10
Tema 3	Orjinallik	4
Tema 4	Üretkenlik / İşlevsellik	4

Öğretmenler yaratıcılığı tanımlarken, hayal gücü (n=12), özgür düşünce (n=10), orijinallik (n=4), üretkenlik ve işlevselliğe (n=4) atıfta bulunulmuştur.

Öğretmenlerin ‘yaratıcılığın tanımı’ ile ilgili soruda en yoğun sıklıkla “hayal gücü” vurgusunu kullandıkları belirlenmiştir. Görüşmeler sırasında, öğretmenlerin çoğu, hayal gücünün yaratıcılığa katkısının fazla olduğunu ve yaratıcı bir birey olunabilmesi için hayal gücünün sınırlandırılmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler çocukların ve başka bireylerin düşüncelerine saygı duyulması gerektiğini, çocukların rahatlıkla kendilerini ifade edebilecekleri ortamların tasarlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yeni birşeyler tasarlarırken taklitlerden kaçınılması gerektiğini, daha orijinal, güncel bilgilerin takip edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmenler her sene aynı etkinlikleri uygulamak yerine daha farklı, heyecan verici, motivasyonu yükselten, gelişime katkısı olan, üretken fikirlerin tasarlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı ise okul öncesi eğitim programının yapısının esnek ve özgürlükçü olmasından dolayı hem çocukların hem de kendilerinin hayal gücüne olumlu katkısı olduğunu ifade etmişlerdir.

Onur ve Zorlu’nun (2017) aktardığına göre, Torrance’ın yaratıcılığı şu şekilde tanımlanmaktadır. Yaratıcı kişiler fikirlerini rahatca ifade edebilen, iletişimi kuvvetli, problemlere kaşı çözüm üretici, yenilikçi kişilerdir. Hayal gücünü kullanan birey özgün ve yeni fikirler üretir (Onur & Zorlu, 2017).

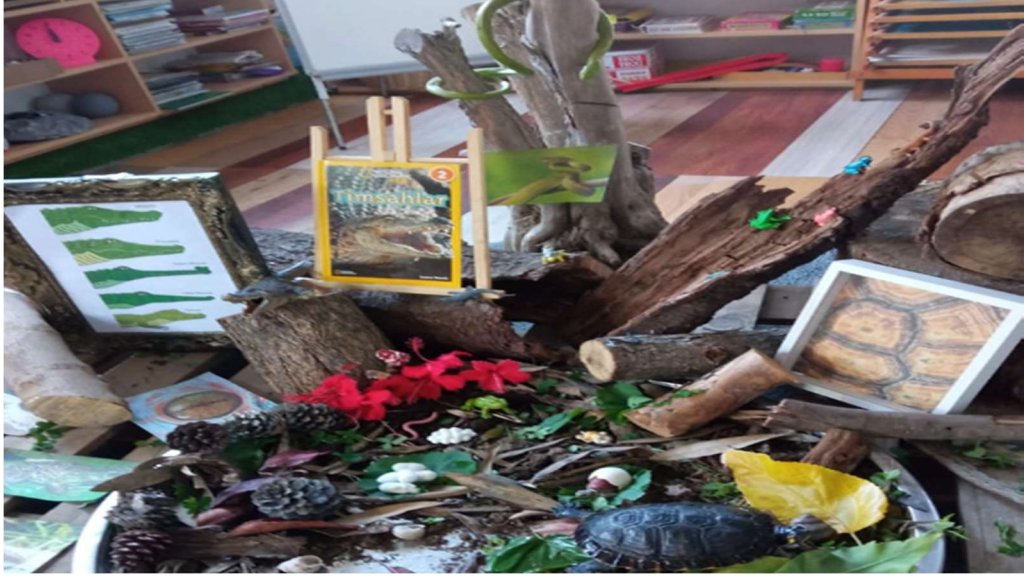
Yaratıcılığın tanımı ile ilgili soruya öğretmenlerin hayal gücüne yönelik görüşleri ile ilişkili bazı ifadelerinden alıntılar şu şekildedir.

K15- *‘Olağan dışı şeyler. Mesela ağaç pembe olabilir. Hayvanlar konuşabilir. Bu tür şeyler aklıma gelmektedir.’*

K5- *‘Yaratıcılık bir kere aslında çocuklar da çok fazla gelişmiştir. Gelişimleri için önemli olduğunu düşünüyorum. Yani çocuklarında geniş bir hayal gücü var.’*

K10- *‘Yaratıcılık denildiği zaman benim aklıma ilk gelen şey çocuklara yaptırdığım etkinliklerde özellikle bulduğum etkinlikleri kendi düşüncelerimi*

ve hayal gücümü ekleyerek çocukların da bunu kendilerine ekleyerek yapmalarıdır. Benim için budur.'

Görsel 1: Yaratıcı Doğa Etkinliği

4.2 Katılımcıların Kendi Yaratıcı Potansiyelleri Konusundaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Tablo 3: Öğretmenlerin Kendi Yaratıcı Potansiyelleri Hakkındaki Görüşleri

Kategori 3	Öğretmenlerin Yaratıcılık Hakkındaki Düşünceleri	N
Tema 1	Zaman zaman yaratıcı olduğumu düşünüyorum	17
Tema 2	Yaratıcı olduğumu düşünüyorum	9
Tema 3	Yaratıcı olduğumu düşünmüyorum	4

Yapılan görüşmelerde “Size göre siz yaratıcı mısınız?” sorusundan elde edilen bulgular kategorize edilerek üç alt tema oluşturulmuştur.

Tablo 3’te “Zaman zaman yaratıcı olduğumu düşünüyorum” temasında 17 öğretmen yaratıcı fikirler ortaya çıkarmak için çok fazla zaman harcadıklarını bazı durumlarda ise zamanlarının yetmediğini vurgulamıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı ise sınıfta öğrenci sayısının fazlalığı, fiziksel alanın

yetersizliği, öğretmenlerin gündelik yaşam içerisinde bulundukları gibi ifadelerde bulunmuşlardır. 9 öğretmen yaratıcı olduğunu belirtmiş, içlerindeki öz yaratıcılığın farkında olduklarını, kendilerini kabul etme eğilimi gösterdiklerini, diğer bireylerin görüşlerinden etkilenmediklerini, özgüvenli ve deneyime açık olduklarını belirtmişlerdir. 4 öğretmen ise yaratıcı olmadıklarını belirtmiştir. Düşüncelerini açık ve net ifade edemediklerini, mesleğe yeni başladıkları için sosyal ve girişken davranmadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların “kendi yaratıcılıkları hakkındaki düşünceleri” ile ilgili soruya zaman zaman yaratıcı olduğumu düşünüyorum cevabı ile ilişkili bazı ifadelerden alıntılar şu şekildedir.

K12- *‘Duruma göre değişmektedir açıkçası. Ruh halim nasılsa ona göre şekillenmektedir.’*

K9- *‘Bazı konularda evet, bazı konularda o kadar belki de o kadar olduğumu düşünmüyorum. Bu da bence çok dıştan birinin yorumlayabileceği bir şey.’*

K27- *‘Kısmen. Ne çok yaratıcıyım ne değilim. Zaman zaman.’*

K7- *‘Bazı noktalarda evet. Kendinizi ileriye taşıdığınız noktalarda yaratıcı olabiliyorsunuz. Özgür bırakıp kendinize güvendiğiniz noktada kendinizi yeterli hissettiğiniz noktada bence yaratıcı olabiliyorsunuz. Çünkü şöyle bir şey var. Eğer bir alanda yeterliliğiniz yoksa aman bu benim hakkımda ne düşünür, bu benim hakkımda şunu yaparsam eleştiri alır mıyım? Korkusu ile bir şey yapmaktan geri durursunuz. Kendinizi her gün bir adım ileriye götürürseniz kendinize o kadar katkı sağlamış olursunuz.’*

4.3 Öğretmenlerin Yaratıcı Üretimlerine İlişkin Görüşlerinden Elde

Edilen Bulgular

Tablo 4: Öğretmenlerin Kendi Yaratıcı Üretimleri Hakkındaki Görüşleri

Kategori 4	Öğretmenlerin yaratıcı Üretimleri	N
Tema 1	Materyal / Sanat Üretimi	14
Tema 2	Doğa ile ilişkili	10
Tema 3	Geri dönüşüm	5
Tema 4	Fotoğrafçılık	1

Yapılan görüşmelerde katılımcılara sorulan “Yaratıcı olduğunuzu düşündüğünüz ‘üretimleriniz’ nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar analiz edilmiş ve Tablo 4’te dört farklı alt temada sunulmuştur.

Tablo 4’teki bulgulara bakıldığında temalar materyal/sanat üretimi (n=14), doğa ile ilişkili (n=10), geri dönüşüm (5) ve fotoğrafçılık (n=1) olarak belirtilmiştir. Öğretmenlerin kendi yaratıcı üretimleri hakkındaki görüşlerinden yüksek sıklıkla materyal/sanat üretimine vurgu yaptıkları görülmektedir.

Materyal ve sanat üretimi ile birlikte görsel, dokunsal yolla algılama ve düşünme becerilerini geliştirdiklerini, sanat yolu ile hayal gücü duyarlılığını arttırdıklarını, ayrıntılara dikkat ettiklerini, duygu ve düşünceleri soyut bir durumdan somut bir duruma dönüştürdüklerini belirtmişlerdir. Doğanın anksiyete, stres gibi yaşamı zorlaştıran durumları azalttığını, üretim verimliliğini arttırdığını, kendilerini geliştirdiklerini, yaratıcılıklarını geliştirdiklerini ve insanlarla kurdukları ilişkileri güçlendirdiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir şeyler üretmek için pahalı araç-gereçlere gerek olmadığını, geri dönüşümü ve atık malzemeleri kullanarak çok güzel fikirlerin ve düşüncelerin çıkabileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların materyal/sanat üretimi cevabı ile ilişkili bazı ifadelerinden alıntılar şu şekildedir.

K11- *‘Materyal hazırlıyorum. Çocukların yaş düzeyine uygun materyaller. Renkli pirinçler yaptım boyadım. Çocuklarda boyadı renkli şeyler her zaman çocukların ilgi odağı oluyor.’*

K24- *‘Kozalaklardan devasa bir çam ağacı yaptım. Şarap kutusundan gitar yaptım. Baya böyle bildiğin enstrüman oldu. Röntgen kağıtlardan tut yoğurt kaselerinden tut bunlardan bateri seti yaptım.’*

K18- *‘Ben yaşayarak öğrenmeyi savunan birisiyim. Çocukların kendi becerilerini yapmalarını istiyorum. Ne öğrendilerse onu aktarmalarını isteyen bir öğretmenim. Daha çok karton kâğıt değil ama farklı materyaller ile aktivite yapılması taraftarıyım. Pet şişelerden örümcekler yaptık. Kozalaklardan hayvanlar yaptık.’*

K26- ‘Sesli kitap yaptım. Keçelerden. Çocukların çok fazla dikkatini çekti. Daha sonrasında hikâyenin devamını çocuklar kendileri üretti. Kendi fikirlerini sundular. Güzel bir materyal oluşturmuş olduk.’

Görsel 2: Materyal/Sanat üretimi

Tablo 5: Öğretmenlerin Yaratıcılığın Geliştirileceği Koşullar ve Ortam Hakkında Görüşleri

Kategori 5	Yaratıcılığın Geliştirileceği Koşullar, Ortamlar	N
Tema 1	Doğa (Açık hava)	25
Tema 2	Özgürlük/ Esneklik	5

Yapılan görüşmeler sonucunda “Size göre yaratıcılığınızın yeşertileceği ve geliştirileceği koşullar/ortam neler/nasıl olmalıdır? sorusuna cevaplar verilmiştir.

Bu görüşmelerden yaratıcılığın geliştirileceği ortamlar düşünüldüğünde doğaya, açık alanlara (25) ve özgürlük ile esnekliğe (5) vurgu yapmışlardır. Öğretmenler açık alanlarda kısıtlama olmaksızın malzemeleri kullanabileceklerini, sınıfın dışına çıkıp farklı ortamlar yaratabileceklerini böylelikle daha özgün yaratıcı fikirler sunabileceklerini belirtmişlerdir. Belirli kalıp ve şablonlara bağlı kalmadan yaratıcı ortam ve koşulların sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Öğretmenler sınıf içerisinde etkinlik yaparken dışarda bir gökkuşağının açtığını görüyorlarsa o anki ortamı ona göre tasarlanması gerektiğini, yaratıcılık için koşulların sağlanması

gerektiğini, belirli kalıpların dışına çıkılması gerektiğini ve esnek olunması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların yaratıcılığın geliştirileceği ortamlar ile ilgili, doğa (açık hava) cevabı ile ilişkili bazı ifadelerinden alıntılar şu şekildedir.

K14- ‘Valla sınıf ortamında olmaz. Sınıf dört duvar yapacağımız şeyler kısıtlı olmaktadır. Bence önce özgür olacağımız alanlar daha çok dışarı. Dışardan daha çok çeşit görüp daha çok etkilenebilirler. Bir deniz kenarına bile gitseler. Kumdan kale ile başlayıp neler neler çıkıyor ortaya. Sınıfta öyle değil. Bir kalem ve kâğıt maruz kalıyoruz. Dışarı öyle değil. Sınıf içerisinde çocuğun gördüğü çekmece, kapı, masa başka hiçbir şey yok. Fazla da bir şey getiremiyorsun sınıfa. Mesela bir hayvan getirmeye kalksam o hayvanı sınıfa sokmak için on yerden izin almak zorunda kalıyorum. O yüzden dışarı önemli.’

K23- ‘Özgür ve rahat ortamlar. Çocukların özgün düşünceler üretebileceği ortamlar olmalı. Sınıf dışına çıkılmalı. Bahçe kullanılmalı.’

K11- ‘Açık hava alanları olabilir. Yani daha çok açık hava ortamında sınırsız alan olduğu için istediği gibi davranabiliyorlar. İstedikleri köşede olabilirler.’

K8- ‘Standart sınıfların dışına çıkmamız gerekiyor ama maalesef ki bunlar bize sunulmuyor. Bize sunulsa daha farklı yaratıcılıklar daha farklı etkinlikler ve çocukların hayal güçlerinin daha fazla gelişmesi açısından daha iyi olacağını düşünüyorum. Maalesef ki bir sınıfın içinde yalnızca bulduğumuz kalem, kâğıt ve renkli kartonlar yani masa başı etkinlikler ile oluyor. Tabi bize daha farklı bir ortam sunulsa daha iyi olacağız.’

4.4 Katılımcıların Öğretmen Yeterlilikleri Açısından

Yaratıcılıklarının Engellendiği ve/veya Desteklendiğini Düşündükleri

Durumlardan Elde Edilen Bulgular

Tablo 6: Yaratıcılığın Engellendiği Durumlar Hakkındaki Genel Görüşler

Kategori 6	Yaratıcı Potansiyelin Engellendiği Durumlar	N
Tema 1	Duygusal Engeller	20
Tema 2	Eğitsel Engeller	10

Yapılan görüşmeler sonucunda “Yaratıcı potansiyelinizin engellendiği durumlar olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar tabp 6’da gösterilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre duygusal engeller (n=20) ve eğitsel engeller (n=10) olduğu belirtilmiştir. Kendine güvensizlik, motivasyon eksikliği, önyargılı olma, hata yapma korkusu, toplum baskısı gibi duygusal engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Eğitim ortamının sadece iç mekânlardan oluşması dış mekânların kullanılmaması, yöneticilerin gerekli malzemeyi sağlayamadıklarını, yöneticilerin katı kuralları olduğunu ifade etmişlerdir.

Katılımcıların duygusal engeller cevabı ile ilişkili bazı ifadelerinden alıntılar şu şekildedir.

K9- ‘Evet, iş konusunda kısıtlamalar olanakların yetersiz olması. Kıbrıs’ta çocuklarla deniz kenarına ya da herhangi bir yere gidebilmek için birçok izin almamız gerekiyor. Bu izinler bazen çıkmıyor. Bu durumlarda yaratıcı bir şey üretmek istesek bile sadece dört duvar arasında kalabiliyoruz. Bu da birçok şeyi engellemiş oluyor.’

K19- ‘Evet, mesela lisedeyken staj yaptığım yerde öğretmen tahtadan boyardı. Çocuklardan da o renkten boyanmasını isterdi. Ya da daire içini dolduralım. Mutlaka tahtanın bir köşesinde vardır. Çocukların ona bakarak yapmaları istenir. Bir dalı yeşil bir dalı sarı gibi yapıp çocukları sınırlandırıyorlardı.’

K4- ‘Oluyor arada. Mesela istenilen malzemenin pahalılığı işte bunlar bize engel olabiliyor. Kendi açımdan zamandan dolayı engellendiği düşünüyorum. Ev işleri ile ilgilenmek kendi çocuklarım ile ilgilenmek derken biraz o zaman bizi kısıtlıyor.’

K13- ‘Ben okulun en küçüğüyüm. O yüzden bir konuda fikrimi söylerken biraz kendime güvenim olmayabiliyor. Çünkü yaşıma küçük olduğum için çok fazla fikir belirtirken çekinirim. Tabi ki arkadaşlarımın kabul edeceğini düşünürüm. Fakat yine de bir çekincem olur.’

Tablo 7: Yaratıcılığın Desteklendiği Durumlar Hakkındaki Genel Görüşler

Kategori 7	Yaratıcı Potansiyelin Desteklendiği Durumlar	N
Tema 1	Veli desteği	19
Tema 2	Çalışılan kurumda yönetici/meslektaş desteği	11

Yapılan görüşmeler sonucunda “Yaratıcı potansiyelinizin desteklendiği durumlar olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiştir.

Veli desteği (n=19) ve kurumlarda yönetici, meslektaş desteğine (n=11) vurgu yapmışlardır. Tablo 7 incelendiğinde veli desteği olarak belirlen alt temada 19 öğretmen yaratıcılıkta anne-baba desteğinin önemli olduğunu vurgulamıştır. En büyük desteğin velilerden geldiğine vurgu yapmışlardır. Veliler çocuklarının gelişimi için öğretmenlerin yapmış oldukları etkinlikleri destekledikleri ve katkı sağladıklarını belirtilmiştir. Öğretmenler çalıştıkları kurumda yönetici ve meslektaş desteğinin önemli olduğunu, öğretmenlerin birbirleri ile bulunmuş oldukları fikir alışverişlerinin yaratıcılıklarını desteklediğini, daha özgün ürünlerin çıktığını, yöneticilerin öğretmenlerin fikirlerine önem vermesi, araç-gereç desteğinde bulunması ve sınırlandırmamasının önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı ise her bir bireyin ailesinden aldığı genetik özelliklerle dünyaya geldiğini ve her bireyde potansiyel yaratıcılığın var olduğunu belirtmiştir. 11 öğretmen çalıştıkları kurumlarda bulunan yönetici ve meslektaşlarının desteğinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Öğretmenlerin birbirleri ile sağlamış oldukları iletişim, etkinlikleri planlamada fikir alışverişi, yöneticilerin ve öğretmenlerin düşüncelerine saygı duyması ve üretimlerin desteklenmesi olarak ifade etmiştir.

Katılımcıların aile desteği ile ilgili örnek konuşmalardan alıntılar aşağıda yer almaktadır.

K30- *‘Aileler tarafından genellikle yapılacak etkinlikler destekleniyor. Çocukları gelişimi için yani ailede bu tür etkinliklere sıcak bakıyor. Hatta biz okulumuz da yaratıcı etkinlik günü düzenliyoruz. Aile katılımlı ve nerdeyse ailelerin çoğu katılım sağlıyor. Güzel bir etkinlik zamanı.’*

K3- *‘Öğretmenlerim desteklerdi. Benim ailem en büyük destekçim. Annem, kardeşim, abim. Her zaman destek oldular. O yüzden çok şanslıyım.’*

4.5 Katılımcıların Yaratıcı Yetkinlik Konularına İlişkin Genel Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Tablo 8: Öğretmenlerin Yaratıcılığın Gelişmesi ile İlgili Aldıkları Eğitimler Hakkında Genel Görüşler

Kategori 8	Öğretmenlerin Yaratıcılığın Gelişmesi ile İlgili Alınan Eğitim	N
Tema 1	Lisansta alınan eğitim	15
Tema 2	Eğitim almadı	10
Tema 3	Seminere katılanlar	5

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların “Yaratıcılığınızın gelişmesine katkısı olan bir eğitim aldınız mı?” sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edilmiş ve Tablo 8’de yer alan sonuçlarsaptanmıştır.

“Lisansta eğitimi” olarak belirlenen alt temada 15 öğretmen lisansta aldıkları eğitimler ile sınırlı kaldıklarını ifade etmiştir. 10 öğretmen yaratıcılık ile ilgili herhangi bir eğitim almadıklarını, yaratıcılığın gelişmesi için deneyimlerden yararlandıklarını belirtmiştir. 5 öğretmen yaratıcı seminerlere katıldıklarını, yaratıcı eğitimlerin önemli olduğunu, bu tarz seminerler sayesinde yaratıcılık ile ilgili kavramları daha iyi öğrendiklerini ifade etmiştir.

Katılımcıların lisansta alınan dersler ile ilgili ifadelerinden alıntılara şu şekilde ifade etmişlerdir;

K20- *‘Üniversite zamanlarında seminerlere falan katılmıştık. Yaratıcı atölyemiz vardı. Yaratıcı dramamız vardı. Bunlardan eğitim aldık. Atölyelerde serbest zaman geçiriyorduk. Bir şeyler üretiyorduk. Kendimize ait özgün.’*

K6- *‘Baya bir eğitim aldık.’*

K17- *‘Yalnızca okul öncesi bu hani o yaptığımız projelerle ilgili olan kısımlar var. Üniversite de aldığımız dersler var. Ondan sonra ekstra bir eğitim almadım. Direkt yaratıcılık üzerine olmadı ama bizim üniversite de çok fazla*

üzerinde durulan bir konu değildi. Yalnızca okuyorduk yani etkinlik olarak bir şey yapılmadı.'

Tablo 9: Öğretmenlerin Son Zamanlar da Yaratıcılık İle İlgili Yaptıkları Okumalar Hakkındaki Görüşleri

Kategori 9	Son zamanlarda Yaratıcılık Hakkında Yapılan Okumalar	N
Tema 1	Okumadım	17
Tema 2	Lisansta alınan derslerde yapılan okumalar	10
Tema 3	Montessori kitabı	3

Tablo 9’da katılımcılarla yapılan görüşme sonucunda öğretmenlerin son zamanlarda yaratıcılık ile ilgili yaptıkları okumalar incelenmiştir. Öğretmenlerin son zamanlarda yaratıcılık hakkında yaptıkları okumalara ilişkin görüşlerine göre ‘Okumadım’ olarak belirlenen alt temada 17 katılımcı, yaratıcılıkla ilgili okumalar (kitap okumak) yapmadıklarını daha çok internet kaynaklarını kullandıklarını ifade etmişlerdir. 10 katılımcı öğretmen lisans dönemlerin de almış oldukları derslerde yaptıkları okumalar ile sınırlı kaldıklarını belirtmiştir. 3 katılımcı öğretmen ise Montessori kitaplarından yaratıcılık hakkında bilgi edindiklerini, yaratıcılık üzerini herhangi bir başka kitap okumadıklarını ifade etmiştir.

Katılımcıların “okumadım” teması kapsamındaki ifadelerinden alıntılara şu şekilde ifade etmişlerdir;

K13- *‘Yaratıcılık hakkında son zamanlar da bir şey okumadım ama internette takip ettiğim uygulamalarda işte şeyler de görüyorum. Nasıl yaptıklarını görüyorum. O yapılanları farklı bir şeye çevirebiliyorum. Okumuyorum.’*

K9- *‘Esasında son zamanlarda hiç okuyamıyorum. Özellikle kendi mesleğim şeyinde çok yoğun çalıştığımız için pek şey yapamıyorum.’*

K11- *‘Yaratıcılık hakkında son zamanlar da bir şey okumadım.’*

K19- *‘Okumadım açıkçası.’*

K24- *‘Yani açıkçası görsel şeylere dikkat ediyorum. Herhangi bir konuda etkinlik seçtiğimde onu daha çok internetten görsel alarak araştırıyorum. Kitap okumadım.’*

Bölüm 5

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, araştırmanın birinci alt problemi ‘Okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcı özgüven, yaratıcı yetkinlik ve yaratıcı eylemlilik konularına ilişkin görüşleri nelerdir?’ olarak belirlenmiştir. Birinci alt probleme göre katılımcılarla yapılan görüşmelerden hayal gücü, özgür düşünce, orijinallik, üretkenlik ve işlevsellik olarak elde edilmiş bulgulardan hareketle aşağıdaki görüşler bildirilmiştir.

Yaratıcı öğretmenler yaptıkları işlerde kendilerinden daha emin adımlarla ilerlemektedir. Kendi yaşamlarında veya etkinliklerinde daha özgün tasarımda bulundukları görülmüştür. Yaratıcı öğretmen, daima doğru olanı yapmaya çalışan kişidir. Görüşmelerden de elde edilen sonuçlarla öğretmenlerin sınıflarında, yaşamların da yaratıcı özgüvenlerinin olduğunu bunun farkında olan öğretmenleri daha esnek düşünebildikleri, özgün oldukları görülmektedir. Öğretmenler düşünceleri ve hayal güçlerinden yararlanarak yeni bir şeyler ortaya koyabildiklerini, olaylara farklı bakış açılarını ile yaklaşılabildiklerini belirtmektedir. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında Brockhus, Kolk, Koecmen ve Schaub (2014) araştırmasında ‘bir kişinin kendi yaratıcılığına olan güveni onun yaratıcı performansını etkiler mi?’ soruna cevap araştırmıştır. Elde edilen bulgularda kişilerin sadece belirli alanlarda yaratıcı olabilecekleri algısı yerine farklı alanlarda da yaratıcı potansiyellerini gösterebilecek durumlar olduğu görülmüştür. Ürün geliştirme bağlamın da yaratıcılığın uygulanması endüstride genellikle inovasyon kaynağı olarak kabul

edilmektedir. Günümüz şirketlerin rekabetçi ortamlarında yenilikçi, özgün fikirler ortaya çıkarmalarının daha çok avantaj sağladığı görülmektedir. Çalışmanın amaçlarından biri, bireyin kendi yaratıcılığını ne kadar değerlendirebileceği analiz etmek ve daha sonra bu öz değerlendirmenin kendi yaratıcılığına bağlı olup olmadığını kontrol etmektir. Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik sorular sorulmuştur. Yaşı, cinsiyeti gibi sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölümde 15 adet öz yeterlilik soruları bulunmaktadır. Sorulardan 10'u yaratıcı öz yeterlilik ile ilgilidir. Bunlardan dokuzu olumlu, altısı olumsuz olarak ifade edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 49 öğrenci oluşturmuştur. 19 öğrenci kadın, 30 erkek öğrenciden oluşmaktadır. En ilginç sonuçlardan birisi öz yeterliliğin cinsiyet değerlendirmesi olmuştur. Yaratıcı öz yeterlilik kadınların grubuna göre erkeklerde daha yüksek bulunmuştur.

Çalışmanın ikinci alt problemi 'Öğretmenlerin kendi yaratıcı potansiyelleri hakkındaki görüşleri nelerdir?' olarak belirtilmiştir. İkinci alt probleme göre katılımcılarla yapılan görüşmelerde zaman zaman yaratıcı olduğumu düşünüyorum, yaratıcı olduğumu düşünüyorum ve yaratıcı olduğumu düşünmüyorum şeklindeki düşünceleri kapsayan bulgulardan hareketle aşağıdaki görüşler bildirilmiştir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğu kendilerinin zaman zaman yaratıcı potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir. Herhangi bir kısıtlama olmadığı zaman yaratıcılıklarını daha iyi ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Yaratıcı potansiyele sahip olmadığını düşünen öğretmenler kalıp yargılardan kurtulamadıkları, özgür düşünemediklerini, hep bir baskı altında olduklarını belirtmiştir. Literatüre bakıldığı zaman Heinia'ya göre (2020), öğretmenlerde bulunan yaratıcı öz yeterliliğin özgün ürünler ortaya çıkarttığı görülmektedir. Öğretmenlerin kendi yaratıcılıklarının farkında olmaları, yaratıcı etkinlikler üretmelerini sağlamaktadır. Yaratıcılığın özgüven ile bir

bağlantısı olduğu görülmektedir. Araştırma Estonyalı öğretmenlerle yapılmıştır. Estonyalı öğretmenlerin yaratıcılığa yönelik inançlarını, tutumlarını ve öğretmenlerin günlük sınıf içerisinde yapmış oldukları etkinlikleri nasıl aktardıklarını incelemek için iki farklı çalışma yapılmıştır. İlk çalışmada, Rubenstein ve ark. (2013) Yaratıcılık için Öğretim Ölçekleri ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. İkinci çalışma da ise nitel analiz yapılmıştır. Öğretmenlerin hizmet içi öğretim uygulamaların da kullanılan öz raporları incelenmiştir. İlk çalışmada, Estonyalı öğretmenlerin öğrencilerinin yaratıcı potansiyellerine değer verdikleri görülmüştür. Yaratıcılığın toplum için önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Öğretmenler tarafından yaratıcılığa ne kadar değer verilirse öğrenciler tarafından da o kadar değer verileceği görülmüştür. Öğretmenler öncelikle öğrencilerinin yeteneklerine ve yaratıcı potansiyellerinin farkına varmalıdırlar. Araştırmanın bulgularına baktığımızda Estonyalı öğretmenlerin öz yeterlilikleri oldukça düşük çıkmaktadır. Okul ortamın da yaratıcılıklarını ifade etmede çekindikleri görülmüştür. Öğretmenler kendi yaratıcı potansiyellerinin farkına varmazlarsa karşı tarafa aktarmakta zorlanacaklardır. Araştırmanın sonuçlarına baktığımızda öğretmenler yaratıcılığı teşvik edici süreçlerde bulundukları görülmüştür. Ne kadar çok yaratıcı teşvik ederlerse o kadar çok motivasyonları arttığı görülmüştür. Öğretmenler kendi yaratıcılıkları hakkında birbirleri ile konuşmalı ve fikir alışverişinde bulunmalıdır. İlham buldukları kişiler, yerler nereler, özgür bir fikir akıllarına geldiğinde nasıl ortaya çıktığı gibi konuşmalar gerçekleştirmelidir. Öğretmenlerden birinin dediği gibi ‘kendi hobileri ve deneyimleri hakkında konuşmak, öğrenci ve öğretmen arasında güvenli bir ortam yaratır.’ Yaratıcılık öğretime de entegre edilmelidir. Sadece bir ders planlaması olarak kalmamalıdır. Craft’ın (2009) belirttiği gibi, yaratıcı öğretimin kaynağı öğretmenlerin yaratıcı potansiyelidir. Bunlar da günlük faaliyetlerde kendini göstermektedir.

Çalışmanın üçüncü alt problemi ‘Katılımcıların Öğretmen Yeterlilikleri Açısından Yaratıcılıklarının Engellendiği ve/veya Desteklendiğini Düşündükleri Durumlardan Elde Edilen Bulgular’ olarak belirtilmiştir. Üçüncü alt probleme göre katılımcılarla yapılan görüşmelerde yaratıcı potansiyellerinin engellendiği durumlar; duygusal engeller ve eğitsel engeller olarak kategorileştirilmiştir. Yaratıcı potansiyelin desteklendiği durumlara, veli desteği, görev yapılan kurumda yönetici ve meslektaş desteği örnek verilebilir.

Öğretmenler yaratıcılığı engelleyen pekçok duygusal engel olduğunu belirtmişlerdir. Toplumsal (kültürel) baskılar, yönetici baskısı, okullarda yeterli ortamın sağlanamaması gibi olumsuz etkenlerin yaratıcılığı engellediği vurgulanmıştır. Literatüre bakıldığı zaman Çelik ve Aktürk (2020) çalışmasında erken çocukluk ve okul aile birliğinin yaratıcılığın önündeki engellerle ilgili inançları nelerdir? Erken çocukluk puanlarının tasarımı pedagojik deneyimleri nelerdir? ve yaratıcılığın önündeki engeller nelerdir? sorusuna cevap aramıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara da Devlet üniversitesinde 45 katılımcı ile gerçekleştirmiştir. Verileri toplamak için Yaratıcılığa İlişkin İnançlarını İnceleyen Anket Formu (QESTBC) kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında elde edilen verilerde ebeveynlerin göstermiş olduğu baskının yaratıcılığı engellediğine vurgu yapılmış ve yöneticilerin katı kuralları, öğretmenler arasında yaratıcılıkta bilgi eksikliği, öğretmenlerin kendilerini değiştirmek istememeleri, öğrenme ve öğretme için yaratıcılık deneyimlerinin eksik olması, öğretmenler arasında akran baskısı ifadelerini kullanmışlardır. Erken çocukluk döneminde öğretmenler çocukların yaratıcılığını geliştirmesinde kritik bir rol almaktadır. Üniversitede öğretmen eğitim programları desteklenmelidir. Bu destekler sayesinde yaratıcılığın önündeki engellere daha yakından bakma fırsatı yakalanmış olacaktır.

Çalışmanın dördüncü alt problemi ‘Öğretmenlerin yaratıcı üretimleri nelerdir?’ olarak belirtilmiştir. Dördüncü alt probleme göre katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilmiş bulgulardan hareketle aşağıdaki görüşler bildirilmiştir.

Öğretmenler yaratıcı üretimlerden bahsettiklerinde daha çok materyal ve sanat üretimi üzerine düşündükleri görülmüştür. Sınıf içinde yapmış oldukları etkinliklerde yaratıcı ürünlerin ortaya çıkması için materyallerin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Materyal/sanat üretiminde esnek ve özgür düşündüklerini, belirli kalıplaşmış etkinliklerden kaçındıklarını daha çok çocukların ve kendi düşüncelerinden yararlandıklarını vurgulamışlardır. Doğanın yaratıcı üretimleri için önemli olduğunu, doğayı kullanarak özgün ürünlerin çıkabileceğini ve doğanın güzelliklerinin unutulmaması gerektiği ifade edilmiştir. Yaratıcı üretimler ortaya çıkması için illa pahalı malzemelerin alınmaması, geri dönüşümünde kullanılması gerektiği vurgulamıştır. Literatür incelendiğinde Çetingöz (2010) araştırmasında öğretmenlerin yaratıcı etkinlikler planlama da öğrenme-öğretme tekniklerini nasıl kullandıklarını ve yaratıcılığı ne kadar işin içerisine aldıklarını araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini İzmir’in Buca ilçesinde 4 okul öncesi öğretmeni ile oluşturmaktadır. Öğretmenler yaratıcı etkinlikler planlarken daha çok grup çalışmalarına yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak öğretmenler yaptıkları etkinliklerde duygularının farkında olmalarını ve estetik duygular geliştirmelerine yer vermedikleri görülmüştür. Öğretmenler etkinlik hazırlarken daha çok sanat etkinliklerinden, materyallerden, maske, oyun hamurları gibi çalışmalara yer verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin etkinlikleri değerlendirirken daha çok özgün ürünlere dikkat ettikleri görülmüştür. Araştırma sonuçlarında öğretmenlerin bir takım bilgi eksikliğine sahip oldukları görülmüştür. Öğretmenler daha çok sanat etkinliklerinden bahsetmişlerdir. Oyun etkinliklerinden daha az bahsettikleri görülmüştür.

Genel olarak araştırma sonuçları incelendiğinde, öğretmenlerle yapılan görüşmelerde kendi bildirimleri doğrultusunda yaratıcılık hakkında bilgi sahibi oldukları fakat yaratıcı özgüven hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıkları ve yaratıcı özgüven hakkında bilgiye sahip olmak istedikleri saptanmıştır. Öğretmenler kendi yaratıcı potansiyellerinin farkında olduklarını fakat gün içerisinde yoğun iş tempolarından dolayı geri plana attıklarını, daha basite indirgenmiş şeylerle uğraştıklarını, zamanlarının yetmediğini ifade etmişlerdir. Görüşmeler sırasında katılımcı öğretmenler yaratıcılığın her alanda kullanması gerektiğini, yaşam boyu devam etmesi gereken bir süreç olduğunu belirtmişlerdir. Okul öncesi kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenler, yaratıcılık üzerine herhangi bir eğitim almadıklarını, yaratıcı eğitimlerin olması gerektiğini, bu tarz eğitimlerle sayesinde kendi yaratıcılıklarını geliştirebileceklerini ve eğitimlerin mutlaka olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Okul öncesi öğretmenleri yeni nesile yol gösterici olmalıdır. Kurumlarda yaratıcı koşulları ve ortamları yaratmalıdırlar. Sonuç olarak bu araştırmanın bulguları ile birlikte, görüşmeler sırasında katılımcı öğretmenler, kendi yaratıcılıkları konusunda farkındalıklarının güçlendiğini, yaratıcılıkları için daha çok fırsat ve zaman yaratacaklarını, yaratıcılığı teşvik etmek için büyük özen göstereceklerini bildirmişlerdir. Yaratıcı özgüvenin geliştirilmesi, eğitimin daha esnek, daha uyarlanabilir ve daha dinamik olmasına katkı getirecektir. Bu amaçlarla, disiplinler arası işbirlikleri de geliştirilebilecektir. Böylelikle öğretmenler, bu etkileri sınıflarına taşımış olurlar. Öğretmenler yaratıcı özgüven ile birlikte farklı bakış açıları ile tanışır, paradigmalarını çeşitlendirir ve üretimlerini daha verimli kılabilirler.

Bölüm 6

ÖNERİLER

Öneriler maddeler halinde aşağıda belirtilmiştir.

- Bu araştırma Girne Bölgesindeki resmi ve özel anaokullarında bulunan 30 öğretmen ile yürütülmüştür. Bu nedenle, bundan sonraki araştırmalar da farklı bölgelerdeki okul öncesi öğretmenleri ile çalışılabilir.
- Öğretmenlerin de bildirdiği üzere, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaratıcılık üzerine eğitimlerin çok fazla olmadığı görülmüştür. Öğretmenler bu eğitimlere katılımın zor olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı yaratıcılığın gelişmesi için daha sık hizmet içi eğitimler düzenlenebilir.
- Bu araştırma kapsamında örneklem sadece öğretmenler ile sınırlı kalmıştır. Gelecekteki araştırmalarda örneklem genişletilebilir Yöneticiler, öğretmen yetiştiren akademisyenler de çalışma kapsamına alınabilir.
- Resmi ve özel okullar arasında imkânların eşit olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin yaratıcılıklarını sergileyebilmeleri için okul idarecilerinin imkânlar sağlamaları ve malzeme desteği için yardımcı olmaları önerilmektedir.
- Yaratıcı ortamlar için sadece iç mekânların düzenlenmesi yeterli değildir. Dış mekânlara da önem verilmelidir. Öğretmenler ve yöneticiler birbirleri ile fikir alışverişinde bulunarak düzenli olarak dış mekânların tasarımı üzerinde çalışılmalıdır.

- Akademik personel ile iletişim halinde olacakları ortamlar oluşturularak yaratıcılıklarının gelişmesine katkı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akman, Y., & Abaslı, K. (2017). Sosyal Sermaye ve Örgütsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkilerin Öğretmen Algılarına Göre İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6(2), 269-286.
- Aktaş, M. C. (2015). Turkish high school teachers' conceptions of creativity in mathematics. *Journal of Education and Training Studies*, 4(2), 42-52.
- Aslan, N. & Cansever, B. A. (2009). Eğitimde Yaratıcılığın Kullanımına İlişkin Öğretmen Tutumları. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 2(3), 333-340.
- Aynal, Ş. Ö. (2015). Eğitimde Yaratıcılık. Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık ve Geliştirilmesi. Öncü, E. Ç. (Ed.). (Dördüncü Baskı), s. 100-118. Ankara: Pegem Akademi.
- Barron, F., Harrington, D. M. (1981). Creativity, Intelligence, and Personality. *Annual Review Psychology*, 32, 439-476.
- Cheung, R. H. P., & Mok, M. M. C. (2013). A study of early childhood teachers' conceptions of creativity in Hong Kong. *Educational Psychology*, 33(1), 119-133.
- Çeliköz, N. (2017). Okul Öncesi Dönem 5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yıldız Journal of Educational Research*, 2(1), 1-25.

- Dereli, F. (2020). Zeka ve Yaratıcılık. İçinde Yazgın, E. & Yazgın, Y. (Ed.). *Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri*. (s. 82-83). Ankara. Pegem A Yayıncılık.
- Dobbins, K. (2009). Teacher Creativity Within The Current Education System: A Case Study Of The Perceptions Of Primary Teachers. *Education* 3(13), 37, 2, 95–104.
- Ersükmen, E. (2010). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Ders Öğretmenlerinin Yaratıcılık Kavramına İlişkin Görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Fen Bilgisi Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Gökalp, M. (2018). Öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Günel, G. (2006). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Hondzel, C. M D. (2013). *Fostering creativity: Ontario teachers' perceptions, strategies, and experiences* (Yayınlanmamış Doktora tezi). The School of Graduate and Post Doctoral Studies, The University of Western Ontario, London.
- Kanbur, E., & Özyer, K. (2016). Çalışanların Bireysel Yaratıcılık Düzeylerinin İç Girişimcilik Performanslarına Etkisi. *Journal of Management and Economics Research*, 14(2), 264-275.

- Kara, A. (2007). *Okul Öncesi Dönemde 5–6 Yas Grubu Çocukların Yaratıcılık Düzeylerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Keleşoğlu, S. , & Kalaycı, N. (2017). Dördüncü Sanayi Devriminin Eşiğinde Yaratıcılık, İnovasyon ve Eğitim İlişkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(1), 69-86.
- Kesicioğlu, O. S., & Deniz, Ü. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ile eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 9(8), 651-659.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı (KKTC MEB) (2018). Temel Eğitim Programı Giriş. Lefkoşa.
- MacKinnon, D. W. (1962). The Nature and Nurture of Creative Talent. *American Psychologist*. 17:484-95.
- Memduhoğlu, H. B., Uçar, R. & Uçar, İ. H. (2020). Yaratıcı okul yaratıcı öğretmen (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Onur, D., & Zorlu, T. (2017). Yaratıcılık Kavramı ile İlişkili Kuramsal Yaklaşımlar. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(3).
- Özden, Y. (2008). Eğitimde Yeni Değerler. (6. Baskı). Ankara: Pegem A Akademi.

Pehlivan, N. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin yaratıcılık düzeyleri ile yaratıcılığı destekleme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi).

Rowe, A. J. (2007). *Yaratıcı Zeka*. (Çev. Şule Gülmen). İstanbul: Prestij Yayınları.

Sak, U. (2014). *Yaratıcılık Gelişimi ve Geliştirilmesi*. (Birinci Basım). Ankara: Vize Yayıncılık.

San, İ. (2021). *Sanatlar, eğitim ve kültür*. Yeni İnsan Yayınevi.

Tok, E. (2015). Okul öncesi öğretmen adaylarının yaratıcılık kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 4(2), 1-8.

Turaşlı, N. K. (2015). Yaratıcılıkta Temel Kavramlar ve Yaratıcılığı Anlamak. Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık Ve Geliştirilmesi. Öncü, E. Ç. (Ed.). (Dördüncü Baskı), s. 2-14. Ankara: Pegem Akademi.

Uzman, E. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünme Becerilerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Üstündağ, T. (2009). *Yaratıcılığa Yolculuk*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Üstündağ, T. (2020). *Yaratıcılığa yolculuk* (8.baskı). Ankara: Pegem Akademi

- Yeşilyurt, E. (2020). Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme: Tüm boyut ve paydaşlarıyla kapsayıcı bir derleme çalışması. *OPUS International Journal of Society Research*, 15(25), 3874-3915.
- Yıldırım, B. (2006) *Öğretmenlerin Yaratıcılığa Bakış Açısı ve Anasınıfı Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin, Öğretmenin Yaratıcılık Düzeyine Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, H. & Güven, Y. (2019). Yaratıcılık ve hoşgörü: Okul öncesi öğretmen adayları üzerine bir araştırma. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 258-277.
- Zeytun, S. (2010). *Okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin yaratıcılık ve problem çözme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Zhou, Shen, Wang, Neber & Johji (2013). *A Cross-Cultural Comparison: Teachers Conceptualizations of Creativity*, 25(3), 239–247

EKLER

Ek 1: Millî Eğitim Bakanlığı İzni

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI
İLKÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : İÖD.0.00-006-21/E.8109

16 Aralık 2021

Konu : Şadiye Kömürcü'nün Master
Çalışması Hk.

Sayın Şadiye KÖMÜRCÜ,

İlgi : 9 Aralık 2021 tarihli başvurunuz.

Müdürlüğümüze bağlı Girne Bölgesi'nde bulunan anaokullarda görev yapan öğretmenlere yönelik uygulamak istediğiniz *"Okul Öncesi Öğretmenlerin Yaratıcı Özgüvenlerinin Kendi Bildirimlerine Göre Niteliksel Olarak İncelenmesi"* konulu çalışmanız, Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü tarafından incelenmiş gizlilik ve gönüllülük ilkelerine riayet edilerek uygulanması uygun görülmüştür.

Çalışma uygulamadan önce okul müdürlükleri ile temas kurulması ve tamamlandıktan sonra da sonuçların Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne iletilmesinin yasa gereği olduğunu bildirir, gereğini saygı ile rica ederim.

e-imzalıdır

Hakkı BAŞARI
Müdür

Not: 93/2007 sayılı Elektronik İmza Yasası'nın 6.maddesi gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Şht. Mehmet Hasan Tuna Sokak. No.5 Yenişehir 99010 LEFKOŞA
Tel: 2286893

Bilgi için: Yasemin ŞENOL
Eğitim Öğretim Uzmanı
(Görevlendirme)

Ek 2: DAÜ Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği İzni

	Doğu Akdeniz Üniversitesi "Eylem, Bilgi, Gelişim"	Eastern Mediterranean University "Virtue, Knowledge, Advancement"	Galileo Galilei 56. / Str., 90620, Gazimağusa, KIZILYER KIBRIS / Famagusta, NORTH CYPRUS, 10630 Mesin 10, TURKEY Tel: (+90) 392 630 1327 bayek@ema.edu.tr
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK) / Board of Scientific Research and Publication Ethics			

Sayı: ETK00-2022-0057	18.01.2022
Konu: Etik Kurulu'na Başvurunuz Hk.	
Sayın: Şadiye Kömürcü	
Eğitim Fakültesi	
Eğitim Etik Alt Kurulu'nun 14.01.2022 tarih ve 2022/109 sayılı toplantısında incelenerek uygun bulunan, Doç. Dr. Eda Yazgın danışmanlığında yürüttüğünüz "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaratıcı Özgüvenlerinin Kendi Bildirimlerine Göre Niteliksel Olarak İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmanız, Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından onaylanmıştır.	
İyi çalışmalar dilerim.	
	
Prof. Dr. Yücel Vural	
Etik Kurulu Başkanı	
YV/ns.	
www.ema.edu.tr	

Ek 3: Katılımcı Onam Bilgi Formu

Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Formun amacı çalışma hakkında sizlere gerekli bilgileri sunmak ve katılımınız için sizlerden izin almaktır.

Değerli Katılımcı;

Bu çalışma Öğretim üyesi Doç. Dr. Eda Yazgın danışmanlığında, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim bölümü Okul Öncesi Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan, araştırmacı Şadiye Kömürcü tarafında yürütülen ‘Okul Öncesi Öğretmenlerin Yaratıcı Özgüvenlerinin Kendi Bildirimlerine Göre Niteliksel Olarak İncelenmesi’ adlı çalışmadır. Bu çalışma, Kuzey Kıbrıs’ta Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı Girne Bölgesi resmi ve özel anaokullarında yürütülecektir. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinden olan yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilecektir. Yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmelerde ortalama her bir katılımcı öğretmen ile 40 dakika görüşme gerçekleştirilecektir. Görüşme soruları 8 adet açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Görüşmemizde izniniz olursa ses kaydına alınacaktır. Görüşme sırasında kaydı durdurmamı isterseniz lütfen belirtiniz. Veriler kişiye ait isim ve soyisim belirtmeden analizi yapılacaktır. Analiz sonucu raporlaştırılacaktır.

Çalışma sırasında sizlerden almış olduğumuz bilgiler hiçbir yerde paylaşılmayacak ve gizli tutulacaktır. Aşağıda sizlere vermiş olduğumuz mail adreslerinden görüşlerinizi belirtebilirsiniz. Çalışmada istediğiniz zaman çıkabilirsiniz. Forma onay verdikten sonra çalışmaya katılmayı kabul ettiğiniz sonucuna varılacaktır.

Araştırmacının

Adı Soyadı: şadiye KÖMÜRCÜ

E-posta: 21507699@emu.edu.tr

ONAY

Tez Yöneticisi

Adı Soyadı: Doç.Dr.Eda Yazgın

e-posta: eda.yazgin@emu.edu.tr

Ek 4: Katılımcı Görüşme Soruları

GÖRÜŞME FORMU

Bu çalışma Öğretim üyesi Doç. Dr. Eda Yazgın danışmanlığında, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim bölümü Okul Öncesi Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan, araştırmacı Şadiye Kömürcü tarafında yürütülen ‘Okul Öncesi Öğretmenlerin Yaratıcı Özgüvenlerinin Kendi Bildirimlerine Göre Niteliksel Olarak İncelenmesi’ adlı çalışmadır.

Öncelikle bu çalışmaya gönüllü katılımınızdan dolayı teşekkür ederim. Sizlere yaratıcılıkla kavramı ile ilgili bir kaç sorum olacak. Görüşmemiz yaklaşık 40 dakika sürecektir. Söylediklerinizin daha rahat not alabilmek için ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir. Görüşme sırasında kayıt durdurmak ya da kayıt aldırma istemezseniz belirtebilirsiniz. Sorular için düşünebilir istediğiniz zaman cevaplayabilirsiniz. Hazırsanız başlayabiliriz.

1. Yaratıcılık dendiği zaman aklınıza ne/neler geliyor?
2. Size göre siz yaratıcı mısınız?
- 2.a. Yaratıcı olduğunuzu düşündüğünüz ‘üretimleriniz’ nelerdir?
3. Var olduğunu düşündüğünüz, yaratıcılık potansiyelinizin engellendiği durumlar olduğunu düşünüyor musunuz? (“EVET” ise); örnek verir misiniz?
4. Var olduğunu düşündüğünüz, yaratıcılık potansiyelinizin desteklendiği durumlar olduğunu düşünüyor musunuz? (“EVET” ise); örnek verir misiniz?
5. Size göre yaratıcılığınızın yeşertileceği ve geliştirileceği koşullar/ortam neler/nasıl olmalıdır?
6. Son zamanlarda ya da genelde, yaratıcılık hakkında okur musunuz? Ne okudunuz örnek verir misiniz?

7. Yaratıcılığınızın gelişmesine katkısı olan bir eğitim aldınız mı?

7.a. Aldıysanız, içeriğinden bahseder misiniz?

7.b. Almadıysanız, almak ister misiniz? Ne tür bir eğitim olmasını istersiniz?

Örnek verir misiniz?

8. Konuştuklarımıza eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

“Okul Öncesi Öğretmenlerin Yaratıcı Özgüvenlerinin Kendi Bildirimlerine Göre Niteliksel Olarak İncelenmesi” başlıklı çalışmamıza değerli vaktinizi ayırıp katkı sağladığınız için teşekkür ederim.

Ek 5: Benzerlik Raporu

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaratıcı Özgüvenlerinin Kendi Bildirimlerine Göre Niteliksel Olarak İncelenmesi Tez Çalışması

ORJİNALLIK RAPORU

% 12	% 12	% 6	% 9
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Eastern Mediterranean University Öğrenci Ödevi	%2
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%2
3	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%2
4	i-rep.emu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%1
5	acikerisim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
6	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
7	search.trdizin.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	Submitted to Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1

Submitted to University of Hull

9	Öğrenci Ödevi	<% 1
10	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
11	www.gecekitapligi.com İnternet Kaynağı	<% 1
12	Submitted to Dumlupınar University Öğrenci Ödevi	<% 1
13	2019.fmgtegitimikongresi.com İnternet Kaynağı	<% 1
14	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
15	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1
16	www.ices-uebk.org İnternet Kaynağı	<% 1
17	semp.ijoess.com İnternet Kaynağı	<% 1
18	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
19	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<% 1
20	Submitted to Giresun Üniversitesi Öğrenci Ödevi	

		<%1
21	acikerisim.nigde.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
22	app.trdizin.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
23	88b13e60-7607-4e97-935f- e791cdded63b.filesusr.com İnternet Kaynağı	<%1
24	www.tutad.org İnternet Kaynağı	<%1
25	Submitted to TED Ankara College Öğrenci Ödevi	<%1
26	acikerisim.alanya.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
27	Submitted to Istanbul Aydın University Öğrenci Ödevi	<%1
28	acikerisim.nigde.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
29	dspace.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
30	igate.inonu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
31	ajue.uitm.edu.my İnternet Kaynağı	

32	www.susurluk.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
33	www.turkishstudies.net İnternet Kaynağı	<%1
34	www.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1

Alıntılar Çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografyayı Çıkart

Kapat